

STRAFFELOVEN § 60 A

Kandidatnummer: 382

Veileder: Statsadvokat Jørn Sigurd Maurud

Leveringsfrist: 25.04.2007

Til sammen 17996 ord

24.04.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING.....</u>	<u>1</u>
<u>2</u>	<u>GENERELT OM STRAFFELOVEN § 60 A</u>	<u>3</u>
<u>3</u>	<u>HISTORIKK OG BAKGRUNN.....</u>	<u>4</u>
3.1	Straffeloven § 60 a som ledd i bekjempelsen av organisert kriminalitet	4
3.2	Straffeloven § 60 a, FN konvensjonen og EUs fellesaksjon.....	5
3.3	Vedtakelsen og begrunnelsen for straffeloven § 60 a	6
3.4	Rettsstilstanden i Norge før vedtakelsen av straffeloven § 60 a.....	8
<u>4</u>	<u>ORGANISERT KRIMINALITET</u>	<u>10</u>
4.1	Hva er organisert kriminalitet?.....	10
<u>5</u>	<u>HVA MÅ TIL FOR Å KUNNE DOMFELLE ETTER STRAFFELOVEN § 60 A?</u>	<u>14</u>
5.1	Vilkårene i straffeloven § 60 a	14
5.2	Hva ligger i begrepet ”organisert kriminell gruppe”?	14
5.2.1	Hva er en ”gruppe”?	16
5.2.1.1	Kravet til ”tre eller flere personer”	16
5.2.1.2	Hva skal til for at noe kan betegnes som en ”gruppe”?.....	17
5.2.2	Hva skal til for at en ”gruppe” er ”organisert” etter straffeloven § 60 a?	21
5.2.2.1	Hva ligger i betegnelsen en ”viss struktur”?	22
5.2.2.2	Kravet om en ”viss varighet”	31
5.2.3	Hva skal til for at en gruppe er ”kriminell”?.....	34
5.2.3.1	Første alternative vilkår: ”har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år”	34

5.2.3.2 Andre alternative vilkår: ”eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger”	37
--	----

6 STRAFFELOVEN § 60 A'S PROSESSUELLE VIRKNINGER.....39

6.1 Domstolenes kompetanse39

6.1.1 Må domstolene ta stilling til om straffeloven § 60 a kommer til anvendelse, dersom det er tatt ut tiltale etter bestemmelsen?	39
---	----

6.1.2 Betydningen av straffeloven § 60 a i den konkrete straffutmålingen	41
--	----

6.2 Hvem har påtalekompetanse etter straffeloven § 60 a?43

6.3 Utvidet adgang til bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder som følge av straffeloven § 60 a46

6.4 Hvilken betydning har straffeloven § 60 a i forhold til lovbestemmelser som selv nevner ”organisert kriminalitet” som et straffskjerpelsesmoment?49

6.5 Straffeloven § 60 a i forhold til straffeloven §§ 61 og 6254

6.6 Rettsmidler, anke.....55

7 LITTERATURLISTE57

7.1 Lovregister57

7.2 Lovforarbeider.....58

7.3 Folkerettslige kilder.....59

7.4 Litteratur60

7.5 Artikler60

7.6 Rundskriv61

7.7 Elektroniske dokumenter.....61

7.8	Domsregister	62
------------	---------------------------	-----------

1 Innledning

Temaet for denne oppgaven er straffeloven § 60 a. Bestemmelsen ble vedtatt ved lov av 4. juli 2003 nr. 78, og lyder som følger:

”Dersom en straffbar handling er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, forhøyes maksimumsstraffen i straffebudet til det dobbelte, likevel ikke med mer enn 5 års fengsel.

Med organisert kriminell gruppe menes en organisert gruppe på tre eller flere personer som har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger.

Forhøyelse av maksimumsstraffen etter bestemmelsen her får anvendelse i forhold til lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig virkning, hvis ikke annet er bestemt.”

Jeg vil foreta en gjennomgåelse av bestemmelsen som helhet, slik at både de materielle og de prosessuelle sidene ved bestemmelsen vil bli behandlet.

Den videre fremstillingen er lagt opp slik at det først gis et innblikk i bestemmelsens historikk og bakgrunn. Deretter blir det litt om organisert kriminalitet generelt. Dette for å gi bestemmelsen en videre bakgrunn, og i håp om at det kan lette forståelsen av bestemmelsen og analysen i den videre fremstillingen. Deretter foretar jeg en gjennomgåelse og analyse av de vilkår som må være oppfylt for at bestemmelsen skal komme til anvendelse, og da med utgangspunkt i begrepet ”organisert kriminell gruppe”. Jeg har valgt å dele begrepet opp i tre deler, slik at hva som menes med ”gruppe”, ”organisert” og ”kriminell” behandles for seg. Dette fordi de i seg selv inneholder vilkår og avgrensninger, slik at en oppdeling vil kunne lette forståelsen av begrepet ”organisert kriminell gruppe”.

Deretter redegjør jeg for bestemmelsens prosessuelle virkninger, herunder bestemmelsens virkninger for både domstolenes kompetanse og påtalekompetansen. Ved spørsmålet om bestemmelsens virkninger for domstolenes kompetanse behandles både forholdet til skyldspørsmålet og straffespørsmålet, i tillegg til bestemmelsens innvirkning på den konkrete straffutmålingen. Videre tar jeg for meg noen av de praktiske konsekvenser av at bestemmelsen utvider adgangen til bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder. Ytterligere behandles også bestemmelsens virkninger i forhold til straffeloven §§ 61 og 62, samt ankebestemmelsene.

Straffeloven § 60 a bygger på "United Nations Convention against Transnational Organized Crime" og "EUs Fælles action af 21 december 1998 vedtaget af Rådet på grundlag af artikel K.3 i traktaten om Den Europæiske Union, om at gøre det strafbart at deltage i en kriminel organisation i Den Europæiske Unions medlemsstater". Begge disse vil bli nærmere omtalt i den videre fremstillingen, fordi de er sentrale rettskilder for tolkningen av straffeloven § 60 a. En nærmere redegjørelse for rettsstillingen i andre land har jeg imidlertid ikke funnet å kunne foreta, idet dette ville sprengte rammene for oppgavens omfang.

2 Generelt om straffeloven § 60 a

Straffeloven § 60 a er en generell straffskjerpelsesregel, som dobler strafferammen ved organisert kriminalitet. Videre er det et absolutt tak for hvor mange år strafferammen kan bli utvidet, og det er satt til fem år. Dette innebærer for eksempel at straffen for bedrageri etter straffeloven § 270 sammenholdt med straffeloven § 60 a vil bli doblet fra 3 til 6 års fengsel. Derimot vil straffen for organisert grovt bedrageri øke fra 6 til 11 år, som følge av at maksimumsstraffen ikke forhøyes med mer enn 5 år, jf. straffeloven §§ 271 og 60 a første ledd.

3 Historikk og bakgrunn

3.1 Straffeloven § 60 a som ledd i bekjempelsen av organisert kriminalitet

Fra slutten av 1990-tallet og frem til i dag har det i Norge vært en gradvis bevisstgjøring om at det foregår organisert kriminalitet også her i landet, samt hvilken trussel den representerer. En rekke tiltak har blitt iverksatt for å møte denne trusselen. I 2000 ble ROK, Rådet for samordnet bekjempelse av organisert kriminalitet opprettet. Deretter ble etterforskningsprosjektet Catch etablert i 2001. Dette prosjektet var ment å skulle rette seg mot den organiserte kriminalitetens bakmenn. Videre undertegnet Norge "United Nations Convention against Transnational Organized Crime" den 13. desember 2000. Ved lov av 4. juli 2003 nr. 78 ble straffeloven § 60 a vedtatt, som et av flere tiltak i kampen mot organisert kriminalitet. Den 1. januar 2005 ble Nye Kripos¹ etablert. Da ble Kriminalpolitisen, etterforskningsprosjektet "Catch" og Politiets datakriminalitetssenter samlet i ett særorgan, som skal bekjempe organisert kriminalitet, internasjonale forbrytelser og annen alvorlig kriminalitet. Samtidig som Kripos ble etablert fikk det også påtalekompetanse på politimesternivå, slik at Kripos i tillegg til å yte bistand til politidistriktene kan etterforske egne saker som blant annet gjelder organisert kriminalitet. Vedtaket av straffeloven § 60 a i 2003 må derfor sees i sammenheng med alle de øvrige tiltak i kampen mot organisert kriminalitet.

¹ 1. januar 2005 ble Kriminalpolitisen (Kripos) lagt ned og erstattet av Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet (Nye Kripos). Som følge av at det nye navnet var vanskelig å etablere i politietaten, samt at det gamle og det nye navnet ble brukt om hverandre i media, ble det 20. januar 2006 besluttet at organisasjonens navn skulle endres tilbake til Kripos (Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet).

3.2 Straffeloven § 60 a, FN konvensjonen og EUs fellesaksjon

I tillegg til å være et av flere tiltak mot organisert kriminalitet må straffeloven § 60 a også sees som et utslag av Norges forpliktelser i forhold til "United Nations Convention against Transnational Organized Crime". FNs Generalforsamling vedtok ved resolusjon av den 9. desember 1998 å nedsette en Ad hoc-komité som skulle utarbeide den internasjonale konvensjonen om grenseoverskridende organisert kriminalitet. Generalforsamlingen vedtok konvensjonen den 15. november 2000, og den ble deretter undertegnet av Norge den 13. desember 2000. Konvensjonens artikkel 5 nr. 1 bokstav a pålegger statene å enten kriminalisere det å inngå forbund om å begå en alvorlig forbrytelse, eller å kriminalisere deltakelse i organiserte kriminelle grupper. Straffeloven § 162 c oppfyller denne forpliktelsen. Bestemmelsen gjør det straffbart å inngå forbund "om å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, og som skal begås som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe". FN konvensjonen definerer "organisert kriminell gruppe" i artikkel 2 bokstav a. Dermed må tolkningen av hva som ligger i begrepet "organisert kriminell gruppe" i forhold til straffeloven § 162 c sees i lys av FN konvensjonens definisjon.

I tillegg til FN konvensjonen har også EU en definisjon av "organisert kriminell gruppe". Den 28. april 1997 vedtok Det Europeiske R d en "Handlingsplan til bekæmpelse af organiseret kriminalitet" hvor det uttales at "*Rådet anmodes om hurtigt at vedtage en fælles aktion med henblik på at gøre det ulovligt i henhold til de enkelte medlemsstaters lovgivning for en person, der opholder sig på en medlemsstats område, at deltage i en kriminel organisation, uanset hvor i EU organisationen holder til, eller hvor den udøver sin kriminelle virksomhed.*" Som følge av dette vedtok Rådet den 21. desember 1998 en "Fælles aktion", hvor "organisert kriminell gruppe" defineres i artikkel 1. Det uttales i forarbeidene at departementet ved utarbeidelsen av straffeloven § 162 c har tatt EUs fellesaksjon i betraktning. Begrunnelsen for dette var at "*Den organiserte kriminalitets globale karakter gjør at ny norsk straffelovgivning langt på vei bør svare til lovgivningen i bl.a de andre nordiske landene. Det vil kunne gi uheldige signaler dersom norsk lovgivning*

i større grad enn lovgivningen i EU-landene tillater organisert kriminalitet."² På bakgrunn av dette må både FN konvensjonen og EUs fellesaksjon legges til grunn ved tolkning av straffeloven §§ 162 c og 60 a. Straffeloven § 60 a ble utarbeidet og vedtatt samtidig med straffeloven § 162 c. Både straffeloven §§ 60 a og 162 c setter som vilkår at den straffbare handlingen henholdsvis "utøves" eller "skal begås" "som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe". Vilkåret er det samme i begge bestemmelsene, og det uttales i forarbeidene at "*Departementet er også enig med de høringsinstansene som har påpekt at det opprinnelige forslaget var for vidtrekkende når det rettet seg mot handlinger som utøves som ledd i organisert kriminalitet. Straffskjerpingsregelen foreslås i stedet avgrenset til straffbare handlinger som er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. I tråd med dette foreslås bestemmelsen supplert med den samme definisjonen av en organisert kriminell gruppe som i utkastet til § 162 c....*"³ Følgelig skal både FN konvensjonen og EUs fellesaksjon legges til grunn ved tolkning av straffeloven § 60 a.

3.3 Vedtakelsen og begrunnelsen for straffeloven § 60 a

Som nevnt ovenfor, er straffeloven § 60 a et ledd i utviklingen av bekjempelsen av organisert kriminalitet, og samtidig et utslag av Norges forpliktelser i forhold til FN konvensjonen. I den forbindelse skal det påpekes at bestemmelsen ikke er en direkte konsekvens av konvensjonsforpliktelsen slik straffeloven § 162 c er, da Norge etter konvensjonen ikke er forpliktet til å innføre en generell straffskjerpelsesregel som straffeloven § 60 a.

I forarbeidene begrunnes vedtakelsen av straffeloven § 60 a med den økte straffverdigheten som gjør seg gjeldende ved saker om organisert kriminalitet. Det uttales at "*Ved ellers like omstendigheter vil det normalt være mer straffverdig at lovbruddet er begått som ledd i organisert kriminalitet enn om dette ikke er tilfellet.*" Videre uttales det at "*Fremveksten av organisert kriminalitet er et svært uheldig utviklingstrekk i samfunnet*" og at "*Det er viktig*

² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 18.

³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 52.

å bekjempe denne utviklingen og å motvirke at denne type organisasjoner får etablere seg i Norge. Dette tilsier at det slås hardt ned på lovbrudd som er begått innenfor organiserte rammer.” Ytterligere uttales det at ”Den økte straffverdigheten som gjennomgående er til stede i slike saker, bør etter departementets syn komme til uttrykk ved at strafferammen heves for lovbrudd som er begått som ledd i organisert kriminalitet.”⁴

Tilsynelatende er det ”straffverdighet” som begrunner vedtakelsen av straffeloven § 60 a. En viktig konsekvens av bestemmelsen er likevel at den utvider adgangen til bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder. I hvilken utstrekning dette var av betydning ved innføringen av bestemmelsen er mer uklart. Spørsmålet reises av Oslo statsadvokatembeter i forbindelse med høringsuttalelsene fra de ulike høringsinstansene. I den forbindelse uttales det i forarbeidene at ”Oslo statsadvokatembeter fremhever at bestemmelsen vil ha flere straffeprosessuelle sidevirkninger når det gjelder etterforskningsmetoder for politiet, og reiser spørsmål om dette reelt sett er at av hovedmotivene for forslaget. Departementet kritiseres for ikke å ha drøftet disse konsekvensene på et mer prinsipielt grunnlag.” og at ”Etter Oslo statsadvokatembeters oppfatning er det i noen tilfeller behov for å bruke ekstraordinære etterforskningsmetoder, men det advares mot at dette skjer som en ”sidevirkning” av en kriminalisering som synes å ha andre formål.”⁵ Som tilsvaret til dette uttaler departementet at ”Den bærende begrunnelsen er behovet for å skjerpe straffen. Hadde ønsket bare vært å utvide hjemlene for bruk av etterforskningsmetoder, ville den naturlige fremgangsmåten være å endre reglene for metodebruken i stedet.”⁶ Til tross for dette er det likevel nærliggende å anta at adgangen til utvidet bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder har hatt en stor betydning for vedtakelsen av straffeloven § 60 a. Departementet påpeker i forarbeidene at ”I tillegg kommer et særlig behov for å kunne ta i bruk ekstraordinære etterforskningsmetoder ved organisert kriminalitet. Som nevnt i kapittel 3 er slik kriminalitet gjerne komplisert å etterforske og tradisjonelle

⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 38.

⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 48.

⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 50.

*etterforskningsmetoder kommer ofte til kort.”*⁷ Det er tydelig at departementet ser på dette som en viktig og hensiktsmessig ”bieffekt” av bestemmelsen. I tillegg er det flere av høringsinstansene som stiller seg positive til den utvidede adgangen til bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder, for eksempel Politiets Sikkerhetstjeneste og Toll- og avgiftsdirektoratet. Det kan dermed antas at både Politiets Sikkerhetstjeneste og det ordinære politi i dag nyter godt av den utvidede adgangen til bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder som straffeloven § 60 a åpner for.

Straffeloven § 60 a ble vedtatt raskt. Bestemmelsen ble sendt ut på høring 10. desember 2002, og ble vedtatt den 4. juli 2003, ca. åtte måneder etter utsendelsen av høringsnotatet. I og med at selve vedtakelsesprosessen her har gått så hurtig for seg, kan det naturlig nok stilles spørsmål ved om lovgivningsprosessen har vært tilstrekkelig grundig, særlig sett i forhold til adgangen til utvidet bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder. En nærmere drøftelse av dette vil likevel falle utenfor rammene av denne fremstillingen.

3.4 Rettstilstanden i Norge før vedtakelsen av straffeloven § 60 a

Før vedtakelsen av straffeloven § 60 a var det ingen generelle bestemmelser om straffen for organisert kriminalitet. Det fantes likevel visse bestemmelser som trakk frem organisert kriminalitet som et moment i straffeutmålingen, deriblant straffeloven § 132 a fjerde ledd, hvor det fremkommer at ved vurderingen av om det foreligger ”særdeles skjerpene omstendigheter” skal det legges vekt på om lovovertrедelsen er utført av ”flere i fellesskap eller har et systematisk eller organisert preg”. Tilsvarende etter utlendingsloven § 47 fjerde ledd bokstav a som straffer den som ”driver organisert ulovlig virksomhet med sikte på å hjelpe utlendinger til å reise inn i riket”.

Videre var fremveksten av organisert kriminalitet før vedtakelsen av straffeloven § 60 a i en del tilfeller motivet for å skjerpe strafferammene, selv om dette ikke kom til uttrykk i selve straffebudet. Et eksempel på dette er våpenloven § 33 annet ledd. Strafferammen ble

⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 41.

hevet fra bøter eller fengsel i 3 måneder til bøter eller fengsel i 4 år, og det ble i forarbeidene, Ot.prp.nr.74 side 28, uttalt at endringen tok sikte på å ramme *”den profesjonelle og organiserte ulovlige innførsel og omsetning av skytevåpen”*.⁸

I tillegg fulgte det av rettspraksis at dersom en straffbar handling var utøvet som ledd i organisert kriminalitet, så var det et generelt straffutmålingsmoment som ble tillagt betydelig vekt. Det kan her vises til en enstemmig dom fra Høyesterett i 2002 hvor saken gjaldt innførsel av store mengder amfetamin, jf. straffeloven § 162 første og tredje ledd annet straffalternativ.⁹ I dommen uttaler førstvoterende at *”Jeg legger da avgjørende vekt på at han har deltatt i internasjonalt organisert kriminalitet med en sentral rolle ved innførselen til Norge.”* Et annet eksempel fra Høyesterett, er en sak fra 1998 som blant annet gjaldt heleri av stjålne biler, jf. straffeloven § 317.¹⁰ Også denne dommen var enstemmig og Høyesterett uttalte at *” Det er tale om organisert og profesjonelt utført kriminalitet med sikte på å tjene store penger”, ”og jeg ser det som nødvendig å bekjempe denne form for organisert kriminalitet med en streng straffutmålingspraksis.”*

⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 37.

⁹ Rt-2002-160.

¹⁰ Rt-1998-1673.

4 Organisert kriminalitet

4.1 Hva er organisert kriminalitet?

Det fremheves i forarbeidene at hovedformålet med straffeloven § 60 a er ”å bidra til en mer effektiv bekjempelse av organisert kriminalitet...”.¹¹ Dermed reiser det seg spørsmål om hva organisert kriminalitet er og hva det er som skiller organisert kriminalitet fra annen kriminalitet. Svaret er ikke gitt av seg selv og et godt, men lite givende, svar på spørsmålene kan kanskje dette sies å være: ” *The presence or absence of organized crime here or anywhere else depends upon how you define it.*”¹² Følgelig beror det på hvordan man definerer begrepet hva som faller innunder betegnelsen eller ikke. EU har utarbeidet en definisjon bestående av elleve punkter, og hvor minst seks må være oppfylt for at en kriminell handling skal få betegnelsen ”organisert”, deriblant punkt nummer en, tre, fem og elleve.¹³

EU definisjonen:

1. Samarbeid mellom flere enn to personer
2. Hver med egne tildelte oppgaver
3. Over lang eller ubegrenset tidsperiode
4. Gjennom bruk av en form for disiplin og kontroll
5. Mistanke om gjennomførte alvorlige kriminelle handlinger
6. Virksomhet på internasjonalt nivå
7. Bruk av vold eller annen form for trussel
8. Bruk av kommersielle eller forretningsmessige strukturer
9. Deltakelse i hvitvasking
10. Utøve innflytelse på politikk, media, offentlig forvaltning, rettsmyndigheter eller økonomi
11. Styrt av målsetning og vinning og/eller makt

¹¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 5.

¹² Politimann om organisert kriminalitet i ”The American Mafia” (Albini 1971 s.21), står i Organisert og økonomisk kriminalitet – myter og realiteter (Larsson og Myklebust 2004) s. 7

¹³ Prosjekt organisert kriminalitet, (Politidirektoratet 2005) s. 6.

Tas det utgangspunkt i definisjonen, kan det virke som om det er klart hva som kan kalles for organisert kriminalitet og hva som faller utenfor. Men, *”Når det kommer til konkret bruk, viser den seg likevel å være så generell at det i praksis er omfattende rom for tolkning og egenvurdering av hva som skal inngå.”*¹⁴ Følgelig er EUs definisjon så vag at den ikke kan anvendes som en rettslig definisjon. Likevel har den sin nytteverdi i den forstand at den gir en beskrivelse av organisert kriminalitet, samt at den gir en anvisning på hvilke momenter som kan tas med i en vurdering av hva organisert kriminalitet er.

I forarbeidene til straffeloven § 60 a uttales det at *”Kriminelle organisasjoner har ofte en hard indre justis med bruk av trusler og vold, som gjør at miljøene blir svært lukkede...”*¹⁵ Videre blir organisert kriminalitet ofte karakterisert som kriminalitet som begås av flere aktører sammen, ofte som en fast gruppe. Videre blir disse gruppene ofte karakterisert som hierarkisk oppbygde, med klare kommandolinjer. I tillegg er det vanlig å trekke frem som et karakteristisk trekk at den organiserte kriminaliteten i mange tilfeller preges av voldsutøvelse og trusler både innad og utad i miljøet. Ytterligere karakteristikk som ofte brukes er at det stort sett dreier seg om alvorlig kriminalitet som gir stort økonomisk utbytte, slik at hvitvasking av penger ofte er en del av den kriminelle virksomheten. I tillegg fremheves det at organisert kriminalitet ofte foregår i det skjulte bak annen legal virksomhet. Enda ytterligere karakteriseres den organiserte kriminaliteten ved at den foregår på tvers av landegrensene med utbredte internasjonale forgreininger, og at den også i noen tilfelle har forgreininger inn i politiske partier, fagforeninger, politi og domstoler. Med utgangspunkt i disse karakteristikkene kan det følgelig anføres at den organiserte kriminaliteten er *”mer varig enn for eksempel spontane voldshandlinger, innbrudd i fylla, småtyver som driver for seg selv, eller frittstående narkotikamisbrukere som selger stoff på egen hånd for å finansiere forbruket sitt.”*¹⁶ Videre kan det påpekes at disse karakteristikkene lett kan lede tanken hen til at organisert kriminalitet er synonymt med

¹⁴ Prosjekt organisert kriminalitet, (Politidirektoratet 2005) s. 6.

¹⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 7.

¹⁶ Nettverk i gråsonen(Johansen 1996) s.13.

”mafiaorganisasjoner”. Dermed blir det spørsmål om dette er en dekkende beskrivelse av den organiserte kriminaliteten i Norge.

Det er klart at det ikke bare er ”mafiaorganisasjoner” som faller innunder betegnelsen organisert kriminalitet, også andre typer nettverk og grupperinger driver med organisert kriminalitet. Dermed må det i hvert enkelt tilfelle tas stilling til om det foreligger organisert kriminalitet. I en slik vurdering vil EUs definisjon, samt de karakteristika som er nevnt ovenfor, være momenter av betydning.

Hvordan er så situasjonen i Norge? Det var, så sent som på 1970-tallet, en allmenn oppfatning at organisert kriminalitet ikke eksisterte i Norge. Dermed bør det fremheves at det her i landet har foregått organisert spritsmugling siden forbundstiden på 1920-tallet. Det er vanskelig å nøyaktig skulle angi omfanget av den organiserte kriminaliteten i Norge i dag. Dette skyldes blant annet at det ikke finnes noen klar definisjon av hva organisert kriminalitet er. Dette kan bidra til både over- og underrapportering, samtidig som det alltid vil være visse mørketall. Men at det i dag er organisert kriminalitet i Norge er ikke omtvistet. Bekjempelse av organisert kriminalitet er i dag sterkt prioritert, og gjenspeiles blant annet i de tiltak som er satt i gang for å bekjempe denne type kriminalitet, se ovenfor under punkt 3.1. I Norge er det i dag aktører og nettverk som driver med smugling og omsetning av sprit og narkotika, bedrageri og annen økonomisk kriminalitet, ran og tyveri, forfalskning, hvitvasking av penger, drap og mishandling, ulovlig våpenhandel, miljøkriminalitet og menneskehandel i organiserte former.

Det kan spørres om den organiserte kriminaliteten i Norge passer med EU definisjonen og de andre karakteristika som det er gjort rede for tidligere. Det kan for eksempel spørres om den organiserte kriminaliteten i Norge består av grupperinger med hierarkisk oppbygning. Det er ikke et gjennomgående trekk ved den organiserte kriminaliteten i Norge, men det finnes grupperinger med hierarkisk oppbygning og da særlig innenfor den såkalte gjengkriminaliteten. *”Gjengene er hierarkisk oppbygd, og enkelte personer og familier spiller en sentral rolle. Gjengene samarbeider med andre kjente kriminelle nettverk*

nasjonalt og internasjonalt.”¹⁷ Her er det også eksempel på to andre karakteristiske trekk, nemlig arbeidsfordeling og internasjonale forgreininger. I tillegg har det vært ulike oppgjør mellom gjengene, blant annet skyteepisoder på åpen gate der liv har gått tapt, slik at karakteristikken ”voldsutøvelse” også passer godt.

Et annet eksempel der karakteristikken ”arbeidsfordeling” passer godt er den såkalte Nokassaken.¹⁸ Nokassaken gjaldt grovt ran av tellesentralen Norsk Kontantservice AS (Nokas) i Stavanger, utført av en organisert kriminell gruppe. Ranet medførte at en politimann ble skutt og drept. Innad i ranslaget hadde de ulike aktørene forskjellige arbeidsoppgaver, som for eksempel det å være med inn i Nokas bygget og ta pengene, mens andre hadde ansvar for vakthold og transport.

I tillegg finnes det utenlandske grupperinger, da særlig fra Øst-Europa, som driver organisert kriminalitet i Norge. Organisert kriminalitet med forgreininger inn i politiske partier, fagforeninger, politi og domstoler er foreløpig ukjent her i Norge. Så langt er det heller ikke avdekket organisert kriminalitet skjult bak andre legale virksomheter her i landet, men det er likevel ikke ensbetydende med at dette ikke finnes her.

Å konkret skulle definere organisert kriminalitet er følgelig ikke enkelt. EUs definisjon og de ovenfor nevnte karakteristika må derfor sees på som retningslinjer og momenter i den helhetsvurdering som må foretas i hvert enkelt tilfelle. Generelt kan det i den forbindelse sies at *”Den definisjonen forskere går etter, er ’grupper som i større eller mindre grad samarbeider over tid, og får en profitt av det, og som begår alvorlig kriminalitet.’”*¹⁹ Men heller ikke denne definisjonen er klar, og det blir igjen en helhetsvurdering av det enkelte tilfellet som må legges til grunn.

¹⁷ Tendenser i kriminaliteten – utfordringer i Norge i 2007-2009 (Politidirektoratet 2007) s. 27.

¹⁸ TSTVG-2004-100233. Saken har vært oppe til behandling i Gulating lagmannsrett, 06-064391AST-GULA/AVD1, hvor alle utenom en av de tiltalte ble domfelt for straffeloven § 60 a.

¹⁹ Gudfaren er død – nettverkene lever (Libell 2007), sitat av Paul Larsson.

5 Hva må til for å kunne domfelle etter straffeloven § 60 a?

5.1 Vilklårene i straffeloven § 60 a

Det følger av straffeloven § 60 a at den straffbare handling man ønsker å skjerpe straffen for må være ”utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe”. Hva som menes med begrepet ”organisert kriminell gruppe” er definert i bestemmelsens annet ledd, der ytterligere vilkår er oppstilt. Etter straffeloven § 60 a annet ledd, kreves det for det første at det er en ”organisert gruppe” og at denne gruppen består av ”tre eller flere personer”. Videre er det krav om at denne gruppen har et ”hovedformål” og at dette formålet må være ”å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger.” Disse vilklårene er vagt formulert, slik at ordlyden i seg selv ikke gir noen spesielt god veiledning i forhold til hva som kreves for at man kan skjerpe straffen etter straffeloven § 60 a. Dette er således et godt eksempel på en sirkeldefinisjon, hvor en naturlig språklig forståelse av ordlyden ikke gir noe mer enn vilklåret i seg selv. Det er derfor nødvendig å gå til andre kilder for å finne det nærmere innholdet i bestemmelsen.

5.2 Hva ligger i begrepet ”organisert kriminell gruppe”?

Hovedformålet med straffeloven § 60 a er ”å bidra til en mer effektiv bekjempelse av organisert kriminalitet...”.²⁰ Videre er bestemmelsen et utslag av at lovgiver anser det som mer straffverdig å delta i en organisert kriminell gruppe enn de tilfeller der noen ved en mer eller mindre tilfeldighet bestemmer seg for å begå en straffbar handling sammen. Dermed blir det spørsmål om når et kriminelt nettverk kan sies å falle inn under betegnelsen ”organisert kriminell gruppe”. I forarbeidene uttrykker lovgiver at det ikke kan være tvilsomt at ”bestemmelsen iallfall må omfatte grupper med en fast organisatorisk

²⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 5.

struktur, som har bestått over lang tid og som utelukkende har kriminalitet for øyet. Slike mafialiknende organisasjoner utgjør en særlig fare for samfunnet, og det er av den grunn klart straffverdig å delta i dem."²¹ Videre begrunnes, som nevnt, straffeskjerpelse etter straffeloven § 60 a blant annet med at en straffbar handling utført som ledd i organisert kriminalitet er mer straffverdig enn andre straffbare handlinger. I forarbeidene forklares dette med at disse typer straffbare handlinger bærer preg av at de *"er planlagte og veloverveide, gjerne over lang tid"*.²²

Ikke alle kriminelle grupperinger og nettverk kan med rette betegnes som "mafialiknende organisasjoner". I tillegg vil det variere hvor planlagte og veloverveide ulike straffbare handlinger er. Det kan derfor sies at "mafialiknende organisasjoner" og "den gruppe som tilfeldig oppstår" er to ytterpunkter, og hvor det i mellom vil være en rekke ulike typer grupper sett hen til organisering og oppbygging, samt hvor planlagte og veloverveide deres straffbare handlinger er. Dette igjen reiser spørsmål om hvor den nedre grense skal gå. Når foreligger en "tilfeldig gruppe", slik at straffverdigheten er så liten at den taler imot straffskjerpelse etter straffeloven § 60 a? Og når foreligger en gruppe hvor straffverdigheten er stor nok til å kunne rettferdiggjøre betegnelsen "organisert kriminell gruppe"?

Som nevnt ovenfor, er bestemmelsens definisjon i realiteten en sirkeldefinisjon hvor klargjøring av begrepet "organisert kriminell gruppe" må skje gjennom tolkning og bruk av andre rettskilder. FN konvensjonen artikkel 2 bokstav a definerer en "organisert kriminell gruppe" som en:

"strukturet gruppe på tre eller flere personer, som eksisterer i en viss tid, og som opptrer sammen med det mål å begå en eller flere alvorlige forbrytelser eller ett eller flere alvorlige lovbrudd fastsatt i samsvar med denne konvensjon, for direkte eller indirekte å oppnå en økonomisk eller annen materiell fordel...".

²¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 29.

²² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 38.

Videre følger det av artikkel 1 i EUs fellesaksjon at:

”I denne fælles aksjon forstås ved en kriminell organisasjon en strukturert sammenslutning af en vis varighed, bestående af mere end to personer, som handler i forening med henblik på at begå strafbare handlinger, som kan medføre frihedsstraff eller sikkerhedsforanstaltning af en varighed på mindst fire år eller en strengere straf, uanset om de nævnte strafbare handlinger er et mål i sig selv eller et middel til at opnå økonomisk vinding, og i givet fald til at øve uberettiget indflydelse på offentlige myndigheders virke.”

FN konvensjonen og EUs fellesaksjon har en tilnærmet lik definisjon av begrepet ”organisert kriminell gruppe”, og det er fire hovedpunkter som går igjen i begge. Begge definisjonene krever for det første at gruppen må ha en viss struktur, for det andre at den består av et minste antall personer. Videre kreves det at gruppen har eksistert i en viss tid, og at den har som formål å begå kriminelle handlinger. I den forbindelse blir det således nødvendig å presisere de ovenfor nevnte spørsmålene ytterligere. For hva er egentlig en ”gruppe”, hva skal til for at den er ”organisert”, og når kan en slik ”organisert gruppe” sies å være kriminell?

5.2.1 Hva er en ”gruppe”?

5.2.1.1 Kravet til ”tre eller flere personer”

Etter straffeloven § 60 a er det krav om at den organiserte gruppen består av ”tre eller flere personer”. *”Det er ikke noe vilkår at antallet medlemmer er konstant eller tilnærmet konstant, eller at det er en viss kontinuitet i medlemsmassen, så lenge gruppen oppfyller lovens minstekrav.”*, se Ot.prp.nr 62 (2002-2003) s. 96.

Sett hen til formålet med bestemmelsen kan det stilles spørsmål om hvorfor ikke to personer kan utgjøre en gruppe i § 60 a’s forstand. To personer kan på lik linje med tre drive kriminalitet som er så planlagt og gjennomført at den kan kalles organisert. EUs

fellesaksjon stiller som vilkår at den aktuelle gruppen omfatter ”mere end to personer”.²³ I FN konvensjonen artikkel 2 bokstav a kreves det at den aktuelle gruppen består av ”tre eller flere personer” dersom den skal få betegnelsen ”gruppe”. Videre uttales det i forarbeidene at *”For å sikre at den norske gjennomføringsbestemmelsen lojalt oppfyller konvensjonsforpliktelsene også på dette punkt, er det naturlig at den inneholder et tilsvarende krav. Man kunne riktignok valgt å gå lenger enn det konvensjonen krever, og la det være tilstrekkelig med to deltakere, men dette vil etter departementets syn være å gå for langt.”*²⁴ Lovens minstekrav utelukker dermed anvendelsen av straffeloven § 60 a på en forbryterduo, uansett hvor straffverdig deres virksomhet måtte være.

En forbryterduo vil likevel kunne få høyere straff som følge av at deres kriminelle virksomhet er organisert. Den organiserte kriminaliteten vil da være et straffskjerpene moment som kan legges til grunn i selve straffutmålingen. Straffen vil i så fall bare kunne forhøyes innenfor strafferammen av det aktuelle straffebudet.

5.2.1.2 Hva skal til for at noe kan betegnes som en ”gruppe”?

Hva er så en ”gruppe”? Tas det utgangspunkt i selve ordet ”gruppe” er det flere andre ord som kan assosieres med det. En gruppe kan for eksempel være en gjeng, en bande, en krets, en forsamling eller et miljø. Innen psykologi og sosiologi defineres ”gruppe”;

”som en samling av mennesker (eller dyr) som deler bestemte karakteristika, at de samhandler med hverandre, aksepterer forventninger og forpliktelser som medlemmer av gruppen, og deler en felles identitet.”²⁵

Tas det utgangspunkt i at en gruppe etter straffeloven § 60 a må bestå av ”tre eller flere personer”, er det klart at en gruppe kan betegnes som en samling av et visst antall personer. Setter man ”tre eller flere personer” inn i den kontekst den hører hjemme, i bestemmelsen

²³ EUs fellesaksjon artikkel 1.

²⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 30.

²⁵ Wikipedia nettleksikon: http://no.wikipedia.org/wiki/Gruppe_%28psykologi%29 (28.02.07).

som en helhet, er det tydelig at det må være noe mer enn for eksempel en samling av tilfeldige personer som står og venter på bussen. Det fremkommer av bestemmelsen at det er et krav at den aktuelle gruppens deltakere må ha en viss tilknytning til hverandre. Problemstillingen blir følgelig i hvor stor grad de ulike aktørene må være tilknyttet hverandre.

Enkelte grupperinger er lettere å identifisere som en "gruppe" enn andre. En del grupperinger har ofte bestemte kjennetegn som viser at de er del av et fellesskap. Den enkelte gruppe gjør altså bevisst bruk av særegne karakteristika for å vise omverdenen at de er en bestemt forsamling eller et bestemt miljø. Dette kan være ytre tegn, som for eksempel ulike typer uniformering. MC-miljøet, med gjenger som Hell's Angels og Bandidos, er kjent for å bruke jakker med en form for merke eller logo på. Dermed viser de omverdenen hvem de er, hva de står for og hvem de tilhører. Det er altså uttrykk for tilhørighet og samhold. Et annet eksempel er nynazister, som også bruker ytre symboler for å uttrykke tilhørighet og felles meninger. Videre kan blitzerene trekkes frem. Med sin karakteristiske hår og klesstil viser de tydelig utad at de hører sammen i et felles miljø.

Et annet og litt mindre fremtredende ytre tegn er etnisitet. Det finnes mange eksempler på kriminelle grupper hvor medlemmene har felles etnisk bakgrunn. Disse gruppene preges av enkelte karakteristiske trekk, som går igjen fra gruppe til gruppe. For det første kjennetegnes de etniske grupperingene ved at de ofte snakker et annet språk enn norsk. Videre har medlemmene i disse gruppene som oftest samme kulturelle bakgrunn, noe som er med på å forsterke den tilhørighet de føler i forhold til hverandre. Disse gruppene kjennetegnes også ved at medlemmene har et sterkt samhold seg i mellom, slik at det indre miljøet i den enkelte gruppe preges av solidaritet og betydelig lojalitet. I tillegg er mange av disse gruppene svært lukkede, og derfor også vanskelige for utenforstående å komme inn i. Likevel er det etniske grupperinger som har enkelte medlemmer med en annen etnisk bakgrunn enn resten av gruppen. Dette er likevel ikke til hinder for at den "etniske gruppen" betegnes som en gruppe, da etnisitet i seg selv og som eneste kriterium neppe er tilstrekkelig til å kalle noe for en gruppe. Det avgjørende vil være hvordan gruppen

oppfattes av andre utenfor miljøet, og om det for dem fremstår som naturlig å kalle den for en gruppe. I en slik vurdering vil blant annet solidaritet og lojalitet innad i miljøet være momenter som taler for at et slikt miljø betegnes som en gruppe i straffeloven § 60 a's forstand.

Solidaritet og lojalitet er karakteristiske trekk ved etniske grupperinger, men mange andre typer grupperinger kjennetegnes også av solidaritet og lojalitet innad i miljøet. Et illustrerende eksempel er Nokassaken. I dommen la tingretten blant annet vekt på at de av de tiltalte som tilhørte selve ranslaget hadde hatt på seg hvite sørgebånd på venstre overarm, under selve ranet, for å hedre en avdød venns minne. I den forbindelse uttaler tingretten at det *"vitner også om nær tilknytning mellom personene i nettverket også ut over de rent praktiske gjøremål."* Dermed er solidaritet og lojalitet karakteristika som må sies å gjelde alle grupperinger, uavhengig av etnisitet. Følgelig vil ytre kjennetegn og etnisitet være momenter av stor vekt ved vurderingen av om en forsamling skal betegnes som en gruppe eller ikke. Men i tillegg vil solidaritet og lojalitet innad i det aktuelle miljøet være momenter som taler for at det foreligger en gruppe, og spesielt vil disse momentene ha betydelig vekt i forhold til de grupperinger hvor ytre kjennetegn og etnisitet er lite eller ikke fremtredende.

Tas det utgangspunkt i en naturlig forståelse av ordet "gruppe" i seg selv, er det nærliggende å anta at det for mange vil kunne oppfattes dit hen at det er en øvre grense for hvor mange personer en gruppe kan bestå av. Gruppebegrepet innebærer imidlertid ingen slik begrensning oppad. Dette innebærer at de større og ofte løsere kriminelle nettverk, i motsetning til de mindre gjengene, se under punkt 4.1 ovenfor, også omfattes av gruppebegrepet. Gode eksempler er her både den såkalte Munchsaken²⁶ og Nokassaken. I begge sakene la retten til grunn at de stod overfor en gruppe, selv om gruppen som sådan var et større kriminelt nettverk. I Nokas-dommen vurderes "organisert kriminell gruppe" samlet, ikke slik at "gruppe", "organisert" og "kriminell" drøftes hver for seg. Likevel er

²⁶ TOSLO-2005-184533.

dommen illustrerende i relasjon til spørsmålet om de større kriminelle nettverk kan være en gruppe i straffeloven § 60 a's forstand. I dommen stiller ikke retten spørsmål ved om et kriminelt nettverk faller innunder betegnelsen. Det tas mer eller mindre som en selvfølge og fremkommer av rettens uttalelser. Retten legger blant annet til grunn at en av hovedmennene *"A over lang tid har vært en sentral aktør i et velorganisert kriminelt nettverk..."*. Videre uttales at *"Det forhold at A kan oppholde seg i leiligheten i --- samtidig som hans ordrer blir effektivert i Oslo, viser klart at det foreligger et etablert kriminelt nettverk..."*. Et kriminelt nettverk blir her likestilt med en gruppe.

Heller ikke i Munchsaken stiller retten spørsmål ved om et kriminelt nettverk faller innunder gruppebegrepet. Saken gjaldt ran av Munchmuseet i Oslo, hvor ransutbyttet var de to Munch maleriene Skrik og Madonna. I tingretten ble ikke de tiltalte dømt etter straffeloven § 60 a, men det var som følge av at tingretten ikke fant det bevist *"at Munchranet ble utført som ledd i Tveitamiljøets virksomhet."* Tingretten uttaler at den *"kan imidlertid ikke se at deres bekjentskapskrets enten man gir det merkelappen Tveitamiljøet eller Tveitagjengen, har en slik struktur eller organisasjon at det kan betegnes som en organisert kriminell gruppe."* Det er nærliggende å tolke rettens utsagn slik at den ikke ser det betenkelig å karakterisere de tiltalte "bekjentskapskrets" som en "gruppe", men at en av grunnene til at straffeloven § 60 a ikke kommer til anvendelse er fordi gruppen som sådan ikke er tilstrekkelig organisert.

I forbindelse med Munchsaken påpekes det at saken nå har vært oppe til behandling i lagmannsretten, hvor lagretten fant to av de tiltalte skyldig i overtredelse av straffeloven § 60 a. Da ankedomstolen var satt med lagrette foreligger det ingen begrunnelse for hvorfor straffeloven § 60 a kom til anvendelse. Hvilken betydning straffeloven § 60 a får for selve straffutmålingen er også uvisst, da domspremissene ikke foreligger i skrivende stund.

Med utgangspunkt i de to sakene er det klart at de større og ofte løsere nettverk vil falle innunder begrepet "gruppe". Dermed vil spørsmålet om straffeloven § 60 a kommer til anvendelse bero på om de andre vilkårene i bestemmelsen er oppfylt. Følgelig kan begrepet "gruppe" sies å favne vidt. Ytre kjennetegn og etnisitet er momenter av betydning ved en

vurdering av om noe er en gruppe eller ikke, det samme gjelder solidaritet og lojalitet. Sett hen til Nokas- og Munchsaken er det klart at også grupperinger hvor disse kjennetegnene er lite fremtredende kan være en gruppe.

Det kan likevel stilles spørsmål ved om ikke det må gå en grense for hvor vidt betegnelsen kan rekke. I den forbindelse må det være klart at det ikke er mulig å sette en helt klar grense i så henseende. Dermed er det også viktig å påpeke at det heller ikke er ønskelig. Det må være rom for tolkning og vurdering i hvert enkelt tilfelle, og dette særlig av hensyn til at tidene forandrer seg. Som følge av det, vil allmennhetens oppfatning av hva som ligger i begrepet "gruppe" naturlig endres over tid. Dermed vil innholdet i begrepet "gruppe", spesielt når det gjelder tvilstilfellene, måtte bero på en konkret vurdering av det enkelte tilfellet. I den forbindelse skal det sies at når det gjelder straffeloven § 60 a så er det, så lenge kravet til antall personer er oppfylt, mest nærliggende å anta at hovedtyngden når det gjelder bestemmelsens anvendelsesområde vil bli lagt på drøftelsen av hvorvidt gruppen er tilstrekkelig organisert eller ikke. Med andre ord, ikke på om den aktuelle gruppe er en "gruppe" i ordets rette forstand eller ikke.

5.2.2 Hva skal til for at en "gruppe" er "organisert" etter straffeloven § 60 a?

FN konvensjonens definisjon av "organisert kriminell gruppe" setter som krav at den aktuelle gruppe er en "strukturert gruppe" og at den "eksisterer i en viss tid". EUs fellesaksjon definerer "kriminell organisation" som "en strukturert sammenslutning af en vis varighed". Videre gis det i FN konvensjonen artikkel 2 bokstav c en forklaring på hva som menes med en "strukturert gruppe". Etter FN konvensjonen artikkel 2 bokstav c er en "strukturert gruppe" en:

"gruppe som ikke er tilfeldig opprettet for umiddelbart å begå et lovbrudd, og som ikke trenger å ha formelt definerte roller for medlemmene, kontinuitet i medlemskapet eller en utviklet struktur...".

Denne forklaringen kan ikke sies å gi noen oppklaring av hva som ligger i kravet til struktur. Den er vag, særlig i forhold til hva som menes med ”ikke trenger å ha formelt definerte roller”.

Hva menes med ”ikke trenger å ha formelt definerte roller”? Foreligger struktur så lenge en gruppe har definerte roller innad i gruppen, eller kan også grupper uten en slik arbeidsfordeling innad i gruppen oppfylle vilkåret om struktur? Med henblikk på den norske organiserte kriminaliteten er dette av interesse fordi det fremkommer av rettspraksis at en del av de gruppene som driver med organisert kriminalitet her i landet ikke bærer preg av struktur og arbeidsfordeling, men snarere er forskjellige former for samarbeid mellom de ulike aktørene i gruppen, se LG-2006-95848 og LF-2006-70384 nedenfor under punkt 5.2.2.1. I forarbeidene til straffeloven § 60 a uttales det at det som ligger i FN konvensjonen artikkel 2 bokstav c er at *”De øvrige elementene i definisjonen innebærer at det ikke er nødvendig at medlemmene i gruppen har nærmere angitte oppgaver eller at gruppen har en spesiell organisatorisk struktur, eller at det er kontinuitet i medlemsmassen.”*²⁷ Det er dermed nærliggende å tolke forarbeidene dit hen at lovgiver mener at det ikke er krav om at det innad i en gruppe er en klar arbeidsfordeling mellom dens medlemmer. Videre uttales det, sett hen til både FN konvensjonen og EUs fellesaksjon, at *”Etter departementets syn bør heller ikke en norsk bestemmelse ramme grupper uten en viss struktur og varighet.”* Følgelig er det i forhold til straffeloven § 60 a’s anvendelsesområde krav om at den aktuelle gruppe har en ”viss struktur” og en ”viss varighet”. Igjen oppstår det avgrensingsproblemer, for hvor strukturert må en gruppe være for å ha en ”viss struktur” og hvor lenge er en ”viss varighet”?

5.2.2.1 Hva ligger i betegnelsen en ”viss struktur”?

Det uttales i forarbeidene at ved vurderingen av om det foreligger en ”viss struktur” må det settes som krav *”at det er en så nær tilknytning mellom deltakerne at de naturlig utgjør en*

²⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 29.

*organisert gruppe.*²⁸ Hvorvidt dette er tilfelle, vil i den enkelte sak måtte bero på en helhetsvurdering.

I forarbeidene er det trukket frem flere momenter som kan være av betydning ved en slik helhetsvurdering.²⁹ For det første vil det være av betydning om gruppen har en viss organisatorisk struktur. Forarbeidene vektlegger at organiserte kriminelle grupper ofte kjennetegnes av at de har en hierarkisk oppbygging, klare kommandolinjer, en hard indre justis, samt at de preges av voldsutøvelse både innad og utad i gruppen. Dette, som nevnt ovenfor, passer ikke alltid på den norske organiserte kriminaliteten, men det finnes eksempler på grupperinger som passer til en slik karakteristikk også her i landet. Et godt eksempel er her grupper innenfor den såkalte gjengkriminaliteten, se ovenfor under punkt 4.1. I den forbindelse skal det sies at det følger av forarbeidene at det ikke er et krav at den aktuelle gruppe er *”organisert på en bestemt måte”*.³⁰ Følgelig er det intet krav om at den kriminelle gruppe har et fast hierarki med klare kommandolinjer. De ovenfor nevnte kjennetegn er derfor å anse som momenter, som dersom de foreligger i det enkelte tilfellet vil være en indikasjon på at det foreligger en *”organisert kriminell gruppe”*.

Videre fremhever forarbeidene at et moment i helhetsvurderingen vil være om gruppen bærer preg av at det er en bestemt arbeidsfordeling mellom gruppens ulike medlemmer. Et illustrerende eksempel er her Nokassaken. I tingrettsdommen vektla retten, som et moment i helhetsvurderingen, at *”det beskrevne kriminelle nettverk på gjerningstiden for NOKAS - ranet besto av en kjerne av forholdsvis få personer der A hadde en sentral posisjon. I nettverket var det i tillegg mange perifere medlemmer med til dels spesialiserte roller som ble aktivisert i forbindelse med konkrete kriminelle handlinger.”* I Nokassaken hadde flere av aktørene klart definerte arbeidsoppgaver. Det var for eksempel noen som stod for rekrutteringen til ranslaget mens andre skaffet utstyr som våpen og biler, og ytterligere andre var med på selve planleggingen og rekognoseringer. I tillegg var det en klar

²⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 29.

²⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 29.

³⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 29.

arbeidsfordelig innad i ranslaget under selve gjennomføringen av ranet. De enkelte medlemmene av ranslaget hadde fått ulike oppgaver som det å stå vakt, sørge for transporten og å være med inn i Nokasbygget for å hente ut pengene. Videre er Nokassaken et eksempel på et annet vurderingsmoment som trekkes frem i forarbeidene, nemlig om den aktuelle gruppen har bestemte lokaler og om de treffes jevnlig. Forut for ranet leide hovedmannen en leilighet i Stavanger hvor alt ransutstyret ble oppbevart. I tillegg var de ulike aktørene der flere ganger forut for ranet, samt at de oppholdte seg der natten før ranet skulle igangsettes. Videre var det også noen av ranerne som oppholdt seg der etter at selve ranet var gjennomført.

Tas det utgangspunkt i de ovenfor nevnte momenter er det viktig å huske på at de ikke er vilkår i forhold til straffeloven § 60 a, men vurderingsmomenter som kan tillegges vekt i en helhetsvurdering. Dersom et eller flere av momentene foreligger, vil det følgelig tale for at det foreligger en organisert kriminell gruppe. Det skal dermed også nevnes at forarbeidene ikke pretenderer å være utømmende hva gjelder vurderingsmomenter i forhold til straffeloven § 60 a. Dette kommer blant annet til uttrykk ved at det i forarbeidene uttales at *”En rekke enkeltelementer kan dermed være av betydning for om gruppen er organisert.”*³¹ Dermed må det ytterligere påpekes at forarbeidene legger opp til at den nærmere grensdragningen for hva som omfattes av straffeloven § 60 a skal utvikles gjennom rettspraksis.

Med utgangspunkt i det som er sagt ovenfor, skal jeg i det følgende gjennomgå noe rettspraksis for ytterligere å forsøke å avklare hva som faller innunder straffeloven § 60 a. Et eksempel på hva som faller innenfor begrepet ”organisert kriminell gruppe” følger av Oslo tingretts dom av 2.1.2006.³² Dommen omhandler innførsel av et betydelig kvantum narkotika, heroin og kokain, som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. I dommen lød tiltalen på straffeloven § 162 tredje ledd sammenholdt med straffeloven § 60 a. Men tiltalte ble domfelt for overtredelse av straffeloven § 162 annet ledd og

³¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 29.

³² TOSLO-2005-174249.

straffeloven § 60 a, fordi han trodde han hadde innført hasj, og ikke kokain og heroin som var tilfellet. Det skal her gjøres oppmerksom på at i dommen er anvendelsen av straffeloven § 60 a vurdert under straffutmålingen. Selv om dette ikke er i samsvar med rettspraksis av i dag, jf. Rt. 2006 s. 111 nedenfor under punkt 6.1.1, så har ikke dette noe å si for den videre fremstillingen.³³ Dette fordi selve vurderingen må antas å ha blitt den samme dersom spørsmålet hadde vært drøftet under skyldspørsmålet. Retten har i dommen lagt vekt på at tiltalte, som innførte narkotikaen, hadde en oppdragsgiver i Nederland. Videre ble det kjøpt inn en bil til bruk i smuglingen, som ble bygd om slik at den fikk et skjult hulrom til oppbevaring av narkotika. Ytterligere hadde smugleren minst en mottaker i Oslo som han forholdt seg til. I tillegg har retten lagt vekt på at tiltalte fikk nye mobiltelefoner av sin oppdragsgiver før hver smuglertur til Norge. I denne saken stod retten overfor en gruppe som tydelig hadde en viss struktur, særlig sett hen til de ulike aktørenes arbeidsoppgaver, henholdsvis som oppdragsgiver, kurer og mottaker. Videre hadde gruppen en internasjonal forgreining, samt at det spesialbygde hulrommet i bilen vitnet om god planlegging og profesjonalitet. Etter en helhetsvurdering uttaler retten at *”Samlet er det klart at denne profesjonelle narkotikasmugleorganisasjonen omfattes (av) legaldefinisjonen av organisert kriminell gruppe i straffeloven § 60 a.”*

Et annet eksempel på hva som faller innunder straffeloven § 60 a følger av Sarpsborg tingretts dom av 19.9.2006.³⁴ Saken gjaldt blant annet forsøk på smugling av et betydelig kvantum narkotika og våpen, samt oppbevaring og overdragelse av narkotika, som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, jf. straffeloven § 162 og våpenloven § 33

³³ Dommen ble anket til Borgarting lagmannsrett, som avsa dom den 26.6.2006, LB-2005-36412. Lagretten tok ikke stilling til anvendelsen av straffeloven § 60 a. Dette fordi anvendelsen av straffeloven § 60 a hører med til skyldspørsmålet, slik at det måtte ha vært tatt ut tiltale etter bestemmelsen dersom den eventuelt skulle ha kommet til anvendelse. Videre nevnes at de to andre tiltalte i saken anket til Høyesterett, som nektet anken fremmet, HR-2006-01456-U.

³⁴ TSARP-2006-62711. Saken har vært oppe til behandling i Borgarting lagmannsrett, som avsa dom den 1.2.2007, LB-2006-156361. Lagretten fant to av de tre tiltalte skyldig i organisert kriminalitet, slik at straffeloven § 60 a kom til anvendelse. Lagmannsrettsdommen er anket til Høyesterett, men det er foreløpig ikke avgjort om anken skal tillates fremmet.

sammenholdt med straffeloven § 60 a. I likhet med dommen fra Oslo tingrett, legger retten i denne saken vekt på at gruppen har internasjonale forgreininger, og at den er organisert på en slik måte at den kan sies å oppfylle kravet om "en viss struktur". Også i denne saken hadde de enkelte aktørene egne oppgaver, henholdsvis som kontaktperson med leverandør og kurerer, ansvarlig for oppbevaring av narkotika og penger med tilknytning til narkotikahandelen og som "hjelpegutt" som utførte enklere oppgaver. Sarpsborg tingrett har også trukket frem som et viktig moment at alle de tre tiltalte hadde hvert sitt våpen, og uttaler at "*Også dette trekker etter rettens syn i retning av en fast organisering...*". Våpenbruk er et karakteristisk trekk ved den organiserte kriminaliteten, og vil som her være et vurderingsmoment dersom det foreligger i den enkelte sak. Videre er det i vurderingen også lagt vekt på at de tiltalte hadde flere forskjellige simkort, som ble brukt i forskjellige mobiltelefoner av ulike brukere. Enda et moment som vektlegges i dommen er de tiltaltes bruk av leiebiler under falskt navn og adresse, og det uttales at "*Systematisk bruk av leiebiler styrker også inntrykket av en organisert virksomhet.*" Når det gjelder bruk av flere forskjellige mobiltelefoner og simkort, er dette et moment som også er trukket frem i den ovenfor nevnte dommen fra Oslo tingrett. Det må dermed legges til grunn at dette er et moment som kan tillegges vekt i den helhetsvurdering som kreves etter straffeloven § 60 a. Det er nærliggende å forstå de to dommene dit hen at bruk av ulike mobiltelefoner og simkort indikerer planlegging og organisering, slik at det dermed blir et moment som kan legges til grunn i vurderingen.

De to dommene, sammenholdt med de vurderingsmomenter forarbeidene trekker frem, er gode eksempler på at det ikke kreves at en kriminell gruppe er organisert på en bestemt måte. Det er nok at gruppen har fordelt de ulike arbeidsoppgavene seg imellom. Følgelig er fordeling av arbeidsoppgaver et tegn på organisering og dermed også struktur. De to dommene legger betydelig vekt på at de kriminelle gruppene hadde en tydelig fordeling av arbeidsoppgavene aktørene imellom. Dermed må det fremheves at dette bare er ett av flere vurderingsmomenter som kan tillegges vekt, slik at grupper som ikke har en slik arbeidsfordeling også kan falle innunder straffeloven § 60 a. Dette er også uttalt i forarbeidene, og er i samsvar med FN konvensjonen, se ovenfor under punkt 5.2.2.

I forarbeidene uttales altså at *”det ikke er nødvendig at medlemmene i gruppen har nærmere angitte oppgaver”*, men at det er et krav om at *”det er en så nær tilknytning mellom deltakerne at de naturlig utgjør en organisert gruppe.”*³⁵ Nok en gang oppstår det et spørsmål om grensedracting. Hva som *”naturlig utgjør en organisert gruppe”* blir her et spørsmål om den nedre grense. Som nevnt er arbeidsfordeling et vurderingsmoment og intet vilkår, men dersom det ikke er noen arbeidsfordeling mellom de ulike aktørene, så vil det vanskeliggjøre vurderingen. Hva mener egentlig lovgiver når det stilles krav om *”naturlig utgjør en gruppe”*? Dette er et illustrerende eksempel på hvor uklare og lite retningsgivende forarbeidene til straffeloven § 60 a er. Dermed blir rettspraksis det naturlige utgangspunkt for å finne hvor grensen går.

I en dom fra Gulating lagmannsrett av 14.11.2006 var det i den aktuelle sak ingen klar arbeidsfordeling mellom medlemmene i den kriminelle gruppen.³⁶ Saken gjaldt anke over saksbehandlingsfeil i sak om smugling av øl, slik at tolloven og alkoholloven sammenholdt med straffeloven § 60 a var overtrådt. I anken ble det anført *”at det foreligger saksbehandlingsfeil i tingretten også fordi tingrettens dom har mangelfulle domsgrunner slik at det ikke kan leses ut av tingrettens dom at retten har forstått innholdet i ”en straffbar handling er utøvet som ledd i virksomhet(en) til en organisert kriminell gruppe” (straffeloven § 60 a første ledd) korrekt...”*. Gulating lagmannsrett legger til grunn at tingrettens domsgrunner ikke er mangelfulle, og tiltrer også *”tingrettens subsumsjon under og anvendelse av straffeloven § 60 a.”* I den forbindelse henviser Gulating lagmannsrett til tingrettens domsgrunner, der det uttales at *”Det vil i slike saker være begrenset hvilke opplysninger retten får om organisasjonens struktur og den nærmere arbeidsfordeling mellom medlemmene. Ingen av de tiltalte har gitt opplysninger som kunne bidra til avklaring. Det er også sannsynlig at deltakerne ikke har vært spesielt opptatt av*

³⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 29.

³⁶ LG-2006-95848. Det er uvisst om dommen er rettskraftig. Jeg har vært i kontakt med Rogaland statsadvokatembeter. De kunne ikke finne dommen i sitt system, og kunne dermed heller ikke si om den er rettskraftig.

organisasjonens struktur, men snarere har "glidd inn i" en praktisk samarbeidsform som har blitt mer eller mindre stilltiende akseptert. Retten har likevel fått et ubehagelig bilde av en type organisert kriminalitet som hittil har vært uvanlig i Norge. Medlemmene av gruppen har hatt en sterk indre lojalitet, de har benyttet eksterne hjelpere til utsatte oppdrag for å minske egen risiko, og de har hatt brutale medhjelpere som har sørget for at gjeld blir betalt og at opplysninger ikke kommer ut. Det samlede inntrykk av den organiserte virksomhets omfang og karakter gjør det etter rettens oppfatning riktig og påkrevet å anvende strl § 60 a."

Det at det her ikke foreligger noen klar arbeidsfordeling mellom medlemmene i gruppen, er ikke til hinder for å dømme etter straffeloven § 60 a. Tingretten tar her i stedet utgangspunkt i andre vurderingsmomenter. Retten legger blant annet vekt på den sterke lojaliteten mellom gruppens medlemmer, som også er et karakteristisk trekk ved organisert kriminalitet generelt. Videre legges det vekt på at gruppen har voldelige tendenser og det uttales at *"Men det fremgår av telefonsamtaler at det har vært benyttet hardhendt innkreving overfor flere kjøpere"* og at *"Retten merket seg at nesten alle vitneforklaringer som ble avgitt av andre enn polititjenestemenn under hovedforhandlingen bar tydelig preg av frykt for represalier."* I tillegg legger tingretten vekt på at selv om det ikke er en klar arbeidsfordeling mellom gruppens medlemmer, så samarbeider de om ølsmuglingen. Det er nærliggende å tolke dette dit hen at retten anser samarbeid, sett i sammenheng med de andre vurderingsmomentene, som tilstrekkelig til å oppfylle kravet om en "viss struktur".

I en annen dom, avsagt av Frostating lagmannsrett den 3.11.2006, legges det også til grunn at arbeidsfordeling innad i gruppen ikke er et avgjørende moment i forhold til hva som omfattes av straffeloven § 60 a.³⁷ Saken gjaldt grovt tyveri fra elleve spilleautomater på City Syd i Trondheim. Flertallet uttaler at det *"ser ikke klare holdepunkter for en hierarkisk oppbygging eller internasjonale forgreininger, men dette er da heller ikke nødvendige vilkår. Det flertallet ser, er klare konturer av et nettverk av personer på det sentrale*

³⁷LF-2006-70384. Trøndelag statsadvokatembeter har ikke mottatt kjæremål i saken og anser dommen for rettskraftig.

Østlandet, minst 6-8 i tallet, de fleste av albansk opprinnelse, som på ulike måter samarbeider med råd og dåd for gjennomføring av gruppens hovedvirksomhet, som synes å være innbrudd for å komme til penger fra spilleautomater over hele landet.”

Mindretallet i dommen påpeker derimot at det er et krav om at gruppen ”må ha en viss struktur og varighet” og uttaler at ”Mindretallet finner det ikke bevist at gruppen har noen strukturell oppbygging eller organisasjon for kriminell virksomhet eller noen hierarkisk oppbygning.”

I likhet med dommen ovenfor har rettens flertall blant annet lagt vekt på samarbeidet mellom de ulike aktørene i saken. Derimot ser det ut til at mindretallet ikke anser samarbeid for å oppfylle kravet om struktur. Kravet til struktur kan ikke sies å være strengt, noe som fremgår av forarbeidenes krav om ”en så nær tilknytning mellom deltakerne at de naturlig utgjør en organisert gruppe”. Dette vilkåret må sees på som et minstekrav i forhold til straffeloven § 60 a’s anvendelsesområde. Dermed må det være klart at den type samarbeid som er beskrevet i de to dommene faller innunder dette minstekravet. Dette fordi det i de to dommene blant annet er lagt vekt på at det dreier seg om samarbeid om gjentatte kriminelle handlinger, med andre ord at det er tale om omfattende kriminell virksomhet. Formålet med bestemmelsen er blant annet å effektivisere kampen mot de ”større” kriminelle, som bedriver kriminalitet som er spesielt farlig eller som har stor innvirkning på samfunnet. Med utgangspunkt i bestemmelsens formål vil det virke lite hensiktsmessig om man ikke kan straffe kriminelle grupper som mangler en klar og fremtredende organisering og struktur, men som likevel utøver den samme kriminalitet som de gruppene som fremstår med en tydelig struktur. I stedet blir det her et spørsmål om man ikke balanserer på den nedre grense for bestemmelsens anvendelsesområde. Men så lenge det, i samsvar med forarbeidene, foreligger en tilknytning mellom gruppens medlemmer som er naturlig og det i tillegg er andre momenter som tilsier at formålet med bestemmelsen oppfylles, vil det neppe være betenkelig å gi bestemmelsen anvendelse på grupper som nesten ikke har ”en viss struktur”.

Tas det utgangspunkt i grensedragningen for den nedre grense av bestemmelsens anvendelsesområde, er Munchsaken slik den fremstod for tingretten et illustrerende eksempel. Tre av de tiltalte ble i tingretten dømt for medvirkning til grovt ran, men straffeloven § 60 a kom ikke til anvendelse, se ovenfor under punkt 5.2.1.2. I dommen uttales det at *”Retten kan imidlertid ikke se at deres bekjentskapskrets enten man gir det merkelappen Tveitamiljøet eller Tveitagjengen, har en slik struktur eller organisasjon at det kan betegnes som en organisert kriminell gruppe.”*, men retten gir ingen videre forklaring på hvorfor den ikke anser ranerne for å utgjøre en organisert kriminell gruppe. Forklaringen kan likevel hentes i sakens faktiske grunnlag. Det er ingenting i sakens faktiske bakgrunn, slik den fremstod for tingretten, som gir grunnlag for å anta at de tiltalte pleide å utføre kriminelle handlinger sammen. I forhold til det faktiske grunnlaget og de beviser som tingretten legger til grunn i dommen, fremstår Munchranet som et ran planlagt av en person og hvor de andre deltakerne bare har fått tildelt hver sin konkrete ”jobb”. Dette kan ligne på en arbeidsfordeling innad i gruppen. Men de tiltalte fremstår ikke som noen organisert gruppe da de ikke har planlagt dette sammen, men nærmest har blitt tilbudt en ”jobb” og i den forbindelse har vært nødt til å forholde seg til de andre under utførelsen av det oppdraget de ble tilbudt. I Munchsaken er det for eksempel ikke tale om gjentatte kriminelle handlinger som i saken ovenfor fra Frostating lagmannsrett. Det foreligger heller ingen av de andre momentene som er trukket frem i de to dommene ovenfor, fra henholdsvis Gulating og Frostating lagmannsrett, med unntak av at det ble brukt våpen under ranet. Det følger av forarbeidene at *”Bestemmelsen rammer dermed ikke alle tilfeller hvor flere opptrer i samvirke, eller hvor flere medvirker til en straffbar handling. Det gjelder selv om deltakerne kan sies å utgjøre en gruppe – for eksempel hvis en vennegjeng avtaler å rane en bank.”*³⁸, og tingrettens beskrivelse av faktum i Munchsaken er et eksempel på dette.

Med utgangspunkt i de ovenfor nevnte dommer og det som er sagt i forarbeidene, er det klart at kravet til en ”viss struktur” ikke er så strengt. Et moment som trekkes frem i

³⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 96.

forarbeidene og rettspraksis er arbeidsfordeling mellom de ulike medlemmene i den aktuelle gruppe. Men som det er kommet frem i to av de ovenfor nevnte dommene, i samsvar med forarbeidene, er arbeidsfordeling kun et vurderingsmoment. I den forbindelse påpekes det at det er et moment av betydelig vekt dersom en slik arbeidsfordeling foreligger. Er ikke det tilfellet, må andre momenter tillegges større vekt. Likevel må det, med utgangspunkt i de nevnte dommer, sies å foreligge et minstekrav om at det må foreligge en form for samarbeid mellom den enkelte gruppes medlemmer. I tillegg må det også foreligge andre momenter som taler for at straffeloven § 60 a kommer til anvendelse for at kravet til en "viss struktur" kan sies å være oppfylt. Med Munchsaken for øyet, slik den fremstod for tingretten, er det klart at det må foreligge en form for samarbeid mellom de ulike aktørene i en gruppe. Et "påtvunget" og nærmest ikke eksisterende samarbeid, slik som i Munchsaken, er med andre ord ikke tilstrekkelig.

Følgelig er det ikke mulig å sette en klar grense for hvilke tilfeller som oppfyller kravet til en "viss struktur". Det vil da i hvert enkelt tilfelle måtte bero på en helhetsvurdering om straffeloven § 60 a kommer til anvendelse. I en slik helhetsvurdering vil alle de ovenfor nevnte momenter kunne tas i betraktning. I den forbindelse påpekes det at i tvilstilfellene vil det være naturlig at straffverdighet og bestemmelsens formål tillegges betydelig vekt.

5.2.2.2 Kravet om en "viss varighet"

For at straffeloven § 60 a skal komme til anvendelse krever forarbeidene at den aktuelle gruppe har eksistert i en viss tid, at den har en "viss varighet". Det samme gjør FN konvensjonen artikkel 2 bokstav a, hvor det fremgår at en "organisert kriminell gruppe" er en gruppe "...som eksisterer i en viss tid". Dette påpekes ytterligere i artikkel 2 bokstav c, som legger til grunn at en "strukturert gruppe" er en "gruppe som ikke er tilfeldig opprettet for umiddelbart å begå et lovbrudd...". Også EUs fellesaksjon artikkel 1 stiller krav til "en vis varighet". I forarbeidene begrunnes dette kravet med at *"De særlige hensyn som gjør det straffverdig å delta i organiserte forbrytternettverk, har for eksempel ingen bærekraft overfor dem som tilfeldig møtes på gaten og som uten forutgående overveielser bestemmer*

seg for å begå en straffbar handling i fellesskap.”³⁹ Kravet til varighet begrunnes med straffverdighet. Dette må sies å være i samsvar med bestemmelsens formål, å ramme de såkalte bakmenn og andre som driver med gjentatte kriminelle handlinger i organisert form.

Verken kravet til struktur eller kravet til varighet er kommet til uttrykk i selve lovteksten. I forarbeidene uttales det at *”En rekke enkeltmomenter kan dermed være av betydning for om gruppen er organisert. Departementet finner det ikke naturlig å ta elementene med i lovens definisjon. Derimot bør elementene fremheves i de spesielle merknadene i den proposisjonen der straffebudet eventuelt blir foreslått. Det følger av dette at departementet ikke går inn for å kreve som et vilkår i loven at gruppen skal ha eksistert i en viss tid. Momentet bør i stedet gå inn i en helhetsvurdering av om gruppen er organisert.*”⁴⁰

Følgelig er tidsmomentet et av flere vurderingsmomenter som vil kunne ha betydning for om en gruppe anses for å være tilstrekkelig organisert, slik at straffeloven § 60 a kommer til anvendelse. Med henblikk på i hvilken utstrekning tidsmomentet skal tillegges betydning uttales det i forarbeidene at *”Jo lenger en gruppe har eksistert, desto lettere vil det foreligge en organisert gruppe i lovens forstand. Motsatt vil tidsaspektet ha mindre å si desto mer gruppen er organisert.*”⁴¹ Dermed er det en sammensatt vurdering som må legges til grunn, slik at tidsmomentet i seg selv ikke vil bli avgjørende. Følgelig er det heller ikke mulig å sette opp et visst antall dager eller måneder for hvor grensen skal gå.

Et eksempel fra rettspraksis, hvor tidsmomentet er tatt med i den helhetsvurdering straffeloven § 60 a forutsetter, er dommen fra Sarpsborg tingrett som er behandlet ovenfor under punkt 5.2.2.1. I dommen uttaler retten at *”I dette tilfellet påpeker retten at samarbeidet mellom de tiltalte pågikk siden desember 2004 og fram til pågripelse fant sted helt i slutten av mai 2005... Etter rettens syn har den kriminelle aktivitet som nå skal pådømmes pågått i tilstrekkelig lang tid.”*

³⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.29.

⁴⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.29-30.

⁴¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s.96.

Et annet eksempel er en dom av Frostating lagmannsrett av 16.6.2005, hvor straffeloven § 60 a ikke kom til anvendelse.⁴² Saken gjaldt ulovlig innførsel av sprit, jf. alkoholloven og tolloven sammenholdt med straffeloven § 60 a. En av de tiltalte var, blant annet, tiltalt for to tilfeller av ulovlig organisert innførsel av alkohol. De to tilfellene fant sted i henholdsvis juli og august 2003. Dette er et relativt kort tidsrom, og retten uttaler i den forbindelse at *”Lagmannsretten finner ikke tilstrekkelig grunnlag for å si at de straffbare handlinger ble utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Forholdene fant sted med kort mellomrom over et meget begrenset tidsrom, og bærer for så vidt preg av en ad hoc-organisering.”* Videre uttaler retten at *”Det er uklart hvordan gruppen skulle være bygget opp, om den var hierarkisk, og hvilken rolle den enkelte spilte, selv om C åpenbart er en av dem som trakk i trådene.”* Følgelig var ikke den aktuelle gruppen godt nok organisert til at organiseringen som sådan kunne veie opp for det korte tidsrommet de kriminelle handlingene ble utført på. Som en motsetning kan Nokassaken trekkes frem. Planleggingen av ranet startet i januar 2004, og ranet ble utført den 5. april 2004. Også her er det tale om et kort tidsrom, men ranslaget var så godt organisert at det i seg selv talte for anvendelse av straffeloven § 60 a.

Dermed kan det sies at tidsmomentet i seg selv ikke er et avgjørende moment. Men at det vil være et av flere momenter i den helhetsvurdering som må legges til grunn, og at det da særlig vil ha betydning for vurderingens utfall sett i sammenheng med spørsmålet om den aktuelle gruppen er tilstrekkelig organisert.

Videre kan det i forbindelse med tidsmomentet stilles spørsmål ved om den aktuelle gruppen må utføre flere handlinger, noe som vil ta lengre tid, eller om også enkeltoperasjoner kan falle innunder bestemmelsen. Straffeloven § 60 a er ikke til hinder for at enkeltoperasjoner kan rammes av bestemmelsen. Det følger av ordlyden hvor det uttrykkes at en organisert kriminell gruppe er en gruppe ”...som har som et hovedformål å begå en handling...”. Etter ordlyden er det altså ikke noe krav om at den aktuelle gruppen

⁴² LF-2005-948. Dommen ble anket til Høyesterett, som nektet anken fremmet, HR-2005-01752-U.

må begå flere kriminelle handlinger. Dette følger også av en tolkning av "...som ledd i virksomheten..." etter bestemmelsens første ledd. Det fremkommer i forarbeidene at "*Med formuleringen "ledd" er det ikke meningen å oppstille noe krav om at gjerningspersonen må ha begått mer enn en straffbar handling.*"⁴³ Ytterligere uttales det i forarbeidene at "*Godt planlagte enkeltoperaasjoner som ikke skjer innenfor rammen av en organisert kriminell gruppe, vil falle utenfor området for straffskjerpingsregelen.*"⁴⁴ Følgelig vil enkeltoperaasjoner kunne rammes av straffeloven § 60 a, så fremt den aktuelle handling utøves av en organisert kriminell gruppe. Nok en gang er Nokassaken et illustrerende eksempel. Ranet i seg selv var en enkeltoperaasjon, og ranslaget ble opprettet for kun å begå det ene ranet. Straffeloven § 60 a kom til anvendelse fordi ranslaget var tilstrekkelig organisert.

5.2.3 Hva skal til for at en gruppe er "kriminell"?

Straffeloven § 60 a første ledd setter som vilkår at den organiserte gruppen er kriminell. Videre stilles det i bestemmelsens annet ledd krav til hva som ligger i betegnelsen kriminell, og det kreves at den aktuelle gruppen "har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger". Det er altså to alternative vilkår, hvor minst ett av dem må være oppfylt for at en organisert gruppe kan sies å være kriminell.

5.2.3.1 Første alternative vilkår: "har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år"

I likhet med straffeloven § 60 a annet ledd, stiller også FN konvensjonen og EUs fellesaksjon krav til hva som skal til for at en gruppe kan kalles kriminell. FN konvensjonen artikkel 2 bokstav a krever at den aktuelle gruppen "...opptrer sammen med det mål å begå en eller flere alvorlige forbrytelser eller ett eller flere alvorlige lovbrudd

⁴³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 93.

⁴⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 52.

fastsatt i samsvar med denne konvensjon, for direkte eller indirekte å oppnå en økonomisk fordel.” Videre defineres ”alvorlig forbrytelse” som:

”atferd som utgjør et lovbrudd som kan medføre frihetsberøvelse i minst fire år eller en strengere straff”, jf. FN konvensjonen artikkel 2 bokstav b.

Etter EUs fellesaksjon artikkel 1 kreves det at den organiserte gruppen ”handler i forening med henblik på at begå straffbare handlinger, som kan medføre frihedsstraf eller sikkerhedsforanstaltning af en varighed på mindst fire år eller en strengere straf, uanset om de nævnte straffbare handlinger er et mål i sig selv eller et middel til at opnå økonomisk vinding, og i givet fald til at øve uberettiget indflydelse på offentlige myndigheders virke.” Dermed stiller både FN konvensjonen, EUs fellesaksjon og straffeloven § 60 a krav om at den organiserte gruppen har et formål med sine handlinger, samt krav til formålets innhold. I tillegg stilles det krav til strafferammen for den eller de handlinger gruppen har utført.

Videre kan det konstateres at både EUs fellesaksjon og straffeloven § 60 a går lenger enn FN konvensjonen, idet de ikke er begrenset til de tilfeller der den aktuelle gruppe ønsker å oppnå en økonomisk fordel ved sin handling. I den forbindelse uttales det i forarbeidene at *”Også en norsk bestemmelse bør være begrenset til å ramme organiserte grupper som begår alvorlig kriminalitet, altså handlinger som kan straffes med fengsel i fire år eller mer. Etter departementets oppfatning er det imidlertid neppe grunn til å avgrense mot grupper som ikke har til formål å oppnå en økonomisk fordel. Også grupper som har til formål å begå f.eks. allmennfarlige forbrytelser, jf. straffeloven kapittel 14, eller forbrytelser mot liv, legeme og helbred, jf. straffeloven kapittel 22, bør omfattes av det nye straffebudet.”*⁴⁵

Ytterligere skiller straffeloven § 60 a seg ut fra både FN konvensjonen og EUs fellesaksjon, samt de ovenfor nevnte uttalelser i forarbeidene, ved at bestemmelsen favner videre. Det følger av bestemmelsens ordlyd at den rammer handlinger med en strafferamme på ”minst

⁴⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 30.

3 år”, i motsetning til FN konvensjonen og EUs fellesaksjon som rammer straffbare handlinger med en strafferamme på ”minst 4 år”. Grunnen til dette er at det ble gjort en endring i lovforslaget i forbindelse med Innstillingen til Odelstinget, og det forklares med at *”Flertallet ser likevel at de straffbare forhold kriminelle organiserer seg for å begå, ofte vil ha en strafferamme på 3 år, typisk tyveri etter straffeloven § 257. Det er ønskelig å harmonisere hva som anses som organisert kriminalitet i denne sammenheng i størst mulig grad med det komiteens flertall uttalte i Innst. O. nr. 73 (2002-2003) under kapittel 6.1. Derfor vil dette flertallet endre definisjonen av organisert kriminell gruppe i forslaget til straffeloven § 60 a annet ledd og ny § 162 c første ledd og annet ledd, slik at kravet til strafferamme i definisjonen reduseres fra minst 4 års fengsel til minst 3 års fengsel. Dette vil få den betydning at en vil fange opp organiserte kriminelle grupper som har som et hovedformål å begå en serie av vinningsforbrytelser med strafferamme på 3 års fengsel, selv om lovteksten som sådan ikke stiller krav om at det skal begås flere handlinger.”*⁴⁶

Etter straffeloven § 60 a annet ledd må den organiserte gruppen for å kunne kalles kriminell, eventuelt, ha ”som hovedformål å begå en handling...”. Etter ordlyden er det altså ikke tilstrekkelig at gruppen har som formål å begå en straffbar handling, det må være selve hovedformålet. Dette presiseres også i forarbeidene hvor departementet, før høringsrunden, uttaler at *”I utgangspunktet bør det være uten betydning om gruppen har enkelte lovlige formål ved siden av formålet om å begå alvorlige straffbare handlinger. De lovlige formålene gjør ikke det kriminelle formålet mindre straffverdig. Dette kan imidlertid stille seg annerledes hvor det å begå kriminalitet ikke utgjør gruppens hovedformål. Slike grupper er ikke like farlige for samfunnet som grupper som utelukkende eller i hovedsak har til formål å begå alvorlige straffbare handlinger.”*⁴⁷ Dette synet opprettholdes av departementet etter høringsrunden, og det uttales at *”Når det gjelder den delen av definisjonen som knytter seg til gruppens formål, fastholder departementet at det kriminelle formålet må være hovedformålet.”*⁴⁸ Dermed må det foretas en vurdering av om

⁴⁶ Innst. O. nr. 118 (2002-2003) s. 6.

⁴⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 30.

⁴⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 32.

gruppen har som hovedformål å begå en eller flere straffbare handlinger. Dermed skal det sies at det ikke alltid vil være like enkelt å bevise hvilket formål en gruppe har, slik at *”Uten andre bevis vil man da langt på vei være henvist til å trekke slutninger om formålet ut fra den virksomheten gruppen inntil da har utfoldet...”*⁴⁹ Følgelig blir det en skjønnsmessig vurdering som må legges til grunn i det enkelte tilfellet.

Gruppens hovedformål må være å begå ”en handling”. Det følger av forarbeidene at *”Når det gjelder hvilke handlinger som bør rammes av straffskjerpingsregelen, ga departementet uttrykk for at den nærmere grensedragningen må overlates til rettspraksis.”*⁵⁰ Som veiledning til denne grensedragningen anføres det i forarbeidene at *”Selv om den straffbare handlingen er begått av en deltaker i en organisert kriminell gruppe, vil ikke bestemmelsen komme til anvendelse dersom handlingen ikke har noen direkte tilknytning til organisasjonens virksomhet. For eksempel vil det ikke kunne ilegges noen høyere straff for promillekjøring på ”fritiden”, selv om gjerningspersonen deltar aktivt i et nettverk av spritsmuglere.”*⁵¹ Det kan vanskelig sies noe konkret om hva som rammes av bestemmelsen eller ikke, men handlingens tilknytning til den organiserte gruppens virksomhet vil være avgjørende sett i forhold til uttalelsene i forarbeidene.

5.2.3.2 Andre alternative vilkår: ”eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger”

Det følger av forarbeidene at *”Bestemmelsen omfatter også organiserte grupper som rent faktisk driver alvorlig kriminell virksomhet, selv om hovedformålet skulle være et annet eller eventuelt ikke lar seg bevise. Det å delta i slike grupper kan være mer straffverdig enn det å delta i grupper som har et kriminelt formål, men som aldri har tatt skritt for å gjennomføre dette.”*⁵² Dette må sees på som en begrunnelse for det andre alternative

⁴⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 96.

⁵⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 39.

⁵¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 94.

⁵² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 96.

vilkåret i straffeloven § 60 a annet ledd, ”eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger.” Med utgangspunkt i ”vesentlig del”, følger det av forarbeidene at det ikke er noe krav om at ”*gruppens virksomhet hovedsakelig må være av ulovlig karakter.*” Det fremgår av forarbeidene at grupper som driver både med lovlig og ulovlig virksomhet faller innunder bestemmelsen. Dette gjelder også de tilfeller der den kriminelle virksomheten er mindre enn den lovlige, slik at ”*Består en tredjedel av gruppens aktiviteter i ulovlig virksomhet, vil også dette normalt måtte betraktes som en vesentlig del.*” Videre uttales det at ”*Hvor grensen nærmere skal trekkes må bero på de konkrete omstendigheter i saken, blant annet på hvor alvorlig kriminalitet det dreier seg om.*”⁵³ Følgelig blir det også her en konkret vurdering som må legges til grunn i det enkelte tilfellet. I den forbindelse vil det være nærliggende å særlig se hen til formålet med bestemmelsen og hensynet til straffverdighet.

I tillegg ligger det i kravet om ”vesentlig del av virksomheten” at ”De straffbare handlingene må være begått av gruppen selv eller på vegne av den. Det er ikke tilstrekkelig at personer med tilknytning til gruppen på egen hånd har begått en handling av den type loven nevner.”⁵⁴ Dette fordi det anses som urimelig dersom enkeltstående straffbare handlinger skulle komme de øvrige deltakerne til skade.

⁵³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 96.

⁵⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 96.

6 Straffeloven § 60 a's prosessuelle virkninger

6.1 Domstolenes kompetanse

6.1.1 Må domstolene ta stilling til om straffeloven § 60 a kommer til anvendelse, dersom det er tatt ut tiltale etter bestemmelsen?

Det kan stilles spørsmål ved om domstolene må ta stilling til om straffeloven § 60 a kommer til anvendelse, eller om de selv kan velge om de vil ta bestemmelsen opp til vurdering. Svaret på dette beror på om straffeloven § 60 a tilhører det såkalte skyldspørsmålet eller det såkalte straffespørsmålet. Dermed skal det påpekes at domstolene alltid må ta stilling til skyldspørsmålet, mens de ved straffespørsmålet kan velge hva de vil legge vekt på. Straffeloven § 60 a er en generell straffskjerpelsesregel. Videre har lovgiver plassert bestemmelsen i straffelovens femte kapittel, "Om betinget dom og om grunner til at straffen kan settes ned eller forhøyes". Følgelig ser det ut til at lovgiver er av den oppfatning at bestemmelsen tilhører straffespørsmålet. Dermed må det nevnes at forarbeidene ikke er klare på dette punkt, og at dette skyldes lovgivers uttalelser om at *"Hvis strafferammen skal kunne forhøyes etter den nye bestemmelsen, må skylden også dekke den straffskjerpene omstendighet at handlingen er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe."*⁵⁵ Til tross for denne uttalelsen er det likevel nærliggende å anta at lovgiver er av den oppfatning at straffeloven § 60 a tilhører straffespørsmålet. Dette som følge av at lovgiver har plassert bestemmelsen sammen med andre alminnelige straffskjerpelsesregler i straffeloven, og gjennomgående fremhever bestemmelsen som en generell straffskjerpelsesregel.

Til tross for bestemmelsens plassering i loven og lovgivers oppfatning, så hører straffeloven § 60 a til skyldspørsmålet. Dette som følge av *"At det hører med til*

⁵⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 94.

straffespørsmålet å avgjøre om det foreligger særdeles skjerpene eller formildende omstendigheter i sin alminnelighet, mens det hører med til skyldspørsmålet å avgjøre om det foreligger konkret angitte straffeskjerpelses- eller nedsettelsesgrunner... .”⁵⁶ Det synes klart at ”utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe” er en ”konkret angitt” straffeskjerpelsesgrunn. Dette er også lagt til grunn i rettspraksis.

Det følger av Høyesteretts kjennelse av 7.2.2006.⁵⁷ Kjennelsen gjaldt sak om menneskehandel, ”trafficking”, til prostitusjonsformål som ledd i organisert kriminalitet, jf. straffeloven §§ 224 og 60 a. Ankene gjaldt straffutmålingen, saksbehandlingen og lovanvendelsen. I tillegg anket en av de domfelte over anvendelsen av straffeloven § 60 a. Høyesteretts kjærmålsutvalg tillot fremmet ankene over straffutmålingen og lovanvendelsen. I kjennelsen uttaler Høyesterett at ”*Jeg nevner at det etter min mening er korrekt når spørsmålet om anvendelse av straffeloven § 60 a er behandlet som del av skyldspørsmålet og derfor forelagt lagretten. Bestemmelsen skjerper straffen når bestemt angitte omstendigheter foreligger, og anvendelsen av slike bestemmelser anses tradisjonelt å høre til skyldspørsmålet.*” Dette standpunktet opprettholdes i en senere dom av Høyesterett av samme dag.⁵⁸ Dommen omhandlet sak om grov organisert narkotikakriminalitet, jf. straffeloven § 162 sammenholdt med § 60 a. Domfelte anket til Høyesterett, blant annet, ”*over lovbruken i høve til straffelova § 60 a*”. I dommen legger Høyesterett til grunn at ”*Under straffutmålinga kom lagmannsretten så til at det her låg føre organisert kriminalitet... .*” Deretter uttaler Høyesterett at ”*I Høgsteretts kjennelse av 7. februar 2006 i sak HR- 2006- 00222-A, (sak nr. 2005/1641) er det lagt til grunn at bruken av straffelova § 60 a høyrer inn under skuldspørsmålet. Eg er einig i denne avgjerda, som eg då nøyer meg med å vise til. Domfellinga etter § 60 a i vår sak må derfor opphevast.*” Følgelig må domstolene vurdere om vilkårene i straffeloven § 60 a er oppfylt, slik at bestemmelsen kommer til anvendelse. Derimot er det opp til domstolene selv å avgjøre hvilken betydning bestemmelsen skal få i selve straffutmålingen.

⁵⁶ Rettergang II straffeprosess (Hov 1999) s. 293-294.

⁵⁷ Rt-2006-111.

⁵⁸ Rt-2006-120.

6.1.2 Betydningen av straffeloven § 60 a i den konkrete straffutmålingen

Det er opp til domstolene selv å avgjøre hvilken betydning straffeloven § 60 a skal få for straffutmålingen i det enkelte tilfellet. Dette er også lagt til grunn i forarbeidene hvor det uttales at *”Bestemmelsen åpner adgang til å skjerpe straffen ved organisert kriminalitet, men pålegger ingen plikt. Retten må i det enkelte tilfelle fastsette en straff som er rimelig og rettferdig. Hvorvidt straffen skal skjerpes, vil særlig bero på hvilken rolle den siktede har hatt i den organiserte kriminelle gruppen. Et hovedformål er å straffe bakmennene i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt. Overfor disse gruppene mener departementet at det for flere forbrytelsestyper kan være behov for å skjerpe straffen vesentlig i forhold til gjeldende praksis. ... Departementet legger derimot til grunn at det ofte ikke vil være rimelig å skjerpe straffen i forhold til helt perifere aktører, selv om unntak kan tenkes. – Omfanget av den organiserte kriminaliteten vil være et annet sentralt moment.”*⁵⁹ I uttalelsen fremkommer det også vurderingsmomenter som vil være av betydning for selve straffutmålingen. Særlig fremtredende er momentet ”tiltaltets rolle” i den organiserte kriminelle gruppen. Dette er også fremhevet i Innstillingen til Odelstinget hvor det uttales at *”Flertallet vil påpeke at gjerningspersonens rolle i den organiserte kriminelle gruppen skal tillegges stor betydning ved straffutmålingen etter ny straffeloven § 60 a.”*⁶⁰ Videre påpekes det at formålet med bestemmelsen er et moment av betydning ved straffutmålingen, samt omfanget av den organiserte kriminelle virksomheten. Dermed er det hensiktsmessig å se på hvordan dette fremkommer i rettspraksis.

Et illustrerende eksempel er Høyesteretts dom av 30.5.2006, den såkalte Kjellerpikesaken.⁶¹ Det skal nevnes at dommen ikke er enstemmig, men at mindretallet er enig i flertallets vurdering av straffeloven § 60 a’s betydning for straffutmålingen. Dommen gjelder *”straffutmålingen for å ha fremmet andres prostitusjon som ledd i*

⁵⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 93.

⁶⁰ Innst.O. nr. 118 (2002-2003) s. 6.

⁶¹ Rt-2006-699.

virksomheten til en organisert kriminell gruppe, jf. straffeloven § 202 første ledd sammenholdt med lovens § 60 a.” I saken hadde både påtalemyndigheten og domfelte påanket lagmannsrettens straffutmåling. I dommen uttaler Høyesterett at *”Ved straffutmålingen har det stor betydning at A er funnet skyldig i overtredelse av straffeloven § 60 a ved at forbrytelsen er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe.”* Videre viser Høyesterett til lagmannsrettens dom hvor det uttales at *”A har hatt en helt sentral rolle i den kriminelle organisasjonen som stod bak prostitusjonen. Han var initiativtaker, pådriver og hovedperson når det gjelder planlegging, organisering og styring av hallikvirksomheten.”* I tillegg uttaler Høyesterett at *”Virksomheten var dessuten internasjonal.”* Samlet sett er det tre momenter som blir tillagt betydelig vekt i dommen; Det er domfeltes sentrale rolle i den organiserte kriminelle gruppen, gruppens internasjonale forgreining og selve organiseringen i seg selv.

Dette er momenter som også er lagt til grunn av Høyesterett senere, og Høyesteretts kjennelse av 14.3.2007, den såkalte Batterysaken, er et godt eksempel på det.⁶² Saken gjaldt organisert innførsel og overdragelse av betydelig mengde narkotika, jf. straffeloven § 162 tredje ledd første punktum sammenholdt med § 60 a. Domfelte anket over straffutmålingen. I kjennelsen finner Høyesterett den straff lagmannsretten hadde fastsatt som passende, og tiltrer i det vesentlige lagmannsrettens begrunnelse for den. I den forbindelse viser Høyesterett til lagmannsrettens dom hvor det uttales at *”...A har hatt befatning med svært store mengder amfetamin, og har ledet en virksomhet med innførsel og salg over en lang tidsperiode. Det er skjerpene at virksomheten har vært godt organisert og har inngått som ledd i narkotikatrafikk som har vært ledet fra et utenlandsk kriminelt miljø.”* Deretter uttaler Høyesterett at *”Slik lagmannsretten har formulert seg i begrunnelsen for straffutmålingen, kan det virke som om den virksomhet A har drevet i Norge, har vært ledet av den polske organisasjon(en). Dette er det imidlertid ingen holdepunkter for. A har vært hovedmann for og ledet en egen organisert kriminell gruppe i Norge, som har samarbeidet med den polske organisasjonen. For øvrig tiltrer jeg*

⁶² HR-2007-00498-A.

lagmannsrettens straffutmålingsbetraktninger. Selv om det er en forutsetning for å drive med innførsel og omsetning av narkotika at man har kriminelle kontakter, må den omstendighet at domfelte har ledet et organisert kriminelt nettverk, tillegges vesentlig vekt i skjerpene retning.” I denne kjennelsen vektlegges de samme momenter som i ”Kjellerpike-dommen”. Men det skal påpekes at Høyesterett i kjennelsen særlig legger vekt på at straffeloven § 60 a kommer til anvendelse, slik at eksistensen av et organisert kriminelt nettverk i seg selv er et straffskjerpelsesmoment av betydelig vekt.

Følgelig er dette vurderingsmomenter som kan tillegges vekt ved en eventuell straffutmåling. Verken forarbeidene eller rettspraksis er uttømmende på dette området, slik at en rekke andre momenter også kan tilleggs vekt i den enkelte sak. Likevel må dette sies å være momenter av betydelig vekt ved en slik vurdering, slik at de i det enkelte tilfellet nok vil veie tyngre enn andre momenter som eventuelt vil bli lagt til grunn for straffutmålingen. Dette som følge av at momentene klart gjenspeiler det formål som straffeloven § 60 a bygger på, samt at de er fremhevet både i forarbeidene og rettspraksis.

6.2 Hvem har påtalekompetanse etter straffeloven § 60 a?

Utgangspunktet i straffeprosessloven er at politiet har påtalekompetanse i forseelsaker, mens statsadvokaten har påtalekompetanse i forbrytelsessaker, jf. straffeprosessloven §§ 66 og 67 annet ledd bokstav a. Politiets kompetanse er imidlertid utvidet ved at politiet kan ta ut tiltale i forbrytelsessaker med en lengstestraff av fengsel i inntil ett år, jf. straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav b. I tillegg har politiet fått delegert påtalekompetanse i enkelte bestemte forbrytelsessaker. Det følger av straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav c og d, som uttømmende angir hvilke straffebud den delegerte påtalekompetansen omfatter. Dersom en forbrytelse ”kan straffes med fengsel inntil 21 år” er det riksadvokaten som har påtalekompetanse, jf. straffeprosessloven § 65 nr. 1. Følgelig har statsadvokaten som hovedregel påtalekompetanse i straffesaker med en strafferamme fra 1 år og inntil 20 år men vil, i kraft av overordningsforholdet til politiet, også kunne fatte påtalevedtak i saker som omfattes av politiets delegerte påtalekompetanse. Tilsvarende vil

også riksadvokaten kunne fatte påtalevedtak i straffesaker hvor kompetansen er lagt til henholdsvis politiet eller statsadvokaten.

Det er strafferammen i det enkelte straffebud som avgjør hvem som har kompetanse til å fatte endelig påtalevedtak i saken. Da straffeloven § 60 a fordobler strafferammen i det enkelte tilfellet, blir det et spørsmål om bestemmelsen har noen innvirkning på denne kompetansfordelingen. Det følger av bestemmelsens tredje ledd at ”Forhøyelse av maksimumsstraffen etter bestemmelsen her får anvendelse i forhold til lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig virkning, hvis ikke annet er bestemt”.

Kompetansereglene i straffeprosessloven sier intet om at straffeloven § 60 a ikke skal ha rettslig virkning i forhold til dem. Med utgangspunkt i straffeloven § 60 a tredje ledd tilsier dette at anvendelsen av straffeloven § 60 a får betydning for hvem som har påtalekompetanse i den enkelte sak.

Det følger av rettspraksis at straffeloven § 60 a tilhører skyldspørsmålet, jf. Rt. 2006 s. 111, se ovenfor under punkt 6.1.1. Dermed vil spørsmålet om hvem som har påtalekompetanse i den enkelte sak bero på om det tas ut tiltale etter straffeloven § 60 a eller ikke. Dette er også kommet til uttrykk i forarbeidene hvor det uttales at *”Skal hovedregelen om straffskjerpelsesreglers betydning for påtalekompetansen gjelde, vil påtalekompetansen dermed bero på om det nedlegges påstand om at den straffbare handlingen er utøvet som ledd i organisert kriminalitet eller ikke.”*⁶³ Tas det ut tiltale etter straffeloven § 60 a vil politiet miste sin påtalekompetanse dersom strafferammen som følge av straffeloven § 60 a overstiger ett år. Dette tilsier at det samme gjelder for statsadvokaten, dersom strafferammen som følge av straffeloven § 60 a skulle kommet til å overstige fengsel i 20 år. Dette er likevel ikke tilfellet, da det etter straffeloven § 17 første ledd bokstav a ikke kan idømmes en strengere straff enn fengsel i inntil 20 år i saker hvor straffeloven § 60 a kommer til anvendelse, med mindre annet er særskilt bestemt i det enkelte straffebud, jf. straffeloven § 17 første ledd bokstav b.

⁶³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 42.

I forhold til straffeloven § 60 a's innvirkning på spørsmålet om påtalekompetanse, må politiets delegerte påtalekompetanse etter straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav c og d vurderes for seg. Det kan innvendes at den delegerte påtalekompetansen omhandler bestemte straffebud, og ikke strafferammene i seg selv. Dette er gjort i forarbeidene hvor det uttales at *"... Den delegerte påtalekompetansen knytter seg ikke til strafferammer, men til bestemte straffebud, og vil derfor ikke være berørt av endringen."*⁶⁴ Følgelig kan lovgiver forstås dit hen at politiet har påtalekompetanse i de straffebud som uttrykkelig er nevnt i straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav c og d også i de tilfeller der det tas ut tiltale etter straffeloven § 60 a.

Dette utgangspunktet er imidlertid modifisert i praksis. Riksadvokaten kom i 2004 med et rundskriv hvor det fremkommer at dersom de saker som politiet har påtalekompetanse i etter straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav c og d som følge av straffeloven § 60 a får en strafferamme som overstiger 6 år, så skal politiet oversende saken til statsadvokaten til avgjørelse av spørsmålet om tiltale og begjæring om tilståelsesdom.⁶⁵ Riksadvokaten begrunner dette med at en strafferamme på 6 år gir ubetinget krav på ankebehandling i lagmannsretten etter straffeprosessloven § 321 tredje ledd, om enn uten lagrette, jf. straffeprosessloven § 352 tredje ledd. Slike saker skal etter straffeprosessloven § 76 tredje ledd føres av en statsadvokat, og riksadvokaten uttaler i rundskrivet at *"Det vil gi liten sammenheng med rangordningen innen påtalemyndigheten, og for øvrig neppe ha vært tilsiktet, om politiet i disse formentlig mer sjeldne tilfeller skulle treffe positiv påtaleavgjørelse."*

⁶⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 42.

⁶⁵ Rundskriv nr. 4/2004: Generelle retningslinjer for tildeling av påtalekompetanse i medhold av straffeprosessloven § 67 tredje ledd annet punktum og for plikt til å forelegge enkelte sakstyper for statsadvokatene mv.

Videre modifiseres utgangspunktet i forarbeidene ytterligere ved en kjennelse av Borgarting lagmannsrett av den 9.1.2007.⁶⁶ Saken gjaldt organisert grovt bedrageri, jf. straffeloven §§ 270, 271 og 60 a. Anken omfattet bevisbedømmelsen og lovanvendelsen under skyldspørsmålet, samt subsidiært straffutmålingen. Det var politiet som hadde tatt ut tiltale i saken og lagmannsretten uttaler i den forbindelse at ”...§ 60 a tilhører skyldspørsmålet og skulle vært forevist til lovreferatet. ...I henhold til straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav c har politiet påtalekompetanse i nærmere angitte forbrytelsessaker. Straffeloven § 271, som denne sak gjelder, er nevnt i bestemmelsen, men ikke § 60 a. Herav følger at påtalekompetansen ligger hos statsadvokaten og at tiltalebeslutningen i denne sak ikke er tatt ut av kompetent myndighet.” Følgelig ligger påtalekompetansen hos statsadvokaten dersom det skal tas ut tiltale etter straffeloven § 60 a i de saker som omfattes av politiets delegerte påtalekompetanse.

Det skal nevnes at Oslo statsadvokatembeter i et lokalt påtaledirektiv, forut for ovennevnte kjennelse, for samtlige politidistrikter i egen region, har bestemt at alle saker der politiet finner grunn til å utferdige siktelse etter straffeloven § 60 a skal forelegges statsadvokaten for avgjørelse av tiltalespørsmålet.

6.3 Utvidet adgang til bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder som følge av straffeloven § 60 a

Dersom straffeloven § 60 a kommer til anvendelse vil strafferammen øke. Dette får prosessuell betydning i forhold til reglene om ekstraordinære etterforskningsmetoder, som setter strafferammen i den aktuelle straffebestemmelsen som vilkår for å kunne ta i bruk det ønskede tiltak. Noen av høringsinstansene var ved utarbeidelsen av lovforslaget skeptiske til at bestemmelsen ville utvide adgangen til bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder, se ovenfor under punkt 3.3.

⁶⁶ Borgarting lagmannsrett, saksnummer: 06-17679AST-BORG/04

Likevel gikk lovgiver inn for at straffeloven § 60 a skulle åpne for utvidet adgang til bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder. Flere av bestemmelsene som hjemler bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder bestemmer at ”Forhøyelse av maksimumsstraffen ved gjentakelse eller sammenstøt av forbrytelser kommer ikke i betraktning.”, se for eksempel straffeprosessloven § 202 b. Med dette for øyet uttaler lovgiver, før høringsrunden, at *”Departementet går ikke inn for noen tilsvarende reservasjon når det gjelder forhøyelse av maksimumsstraffen som følge av at den straffbare handlingen er utøvet som ledd i organisert kriminalitet, jf. forslaget til ny § 60 a i straffeloven. Den økte straffverdigheten som gjør seg gjeldende for denne type handlinger, bør ikke bare føre med seg strengere straffereaksjoner, men også medføre at det kan tas i bruk de etterforskningsmetoder som er beregnet på handlinger av en slik alvorlighetsgrad. ...Det er en vesentlig forskjell på å skjerpe straffen fordi handlingen er utøvet som ledd i organisert kriminalitet og å skjerpe straffen som følge av gjentakelse eller konkurrens, hvor reservasjonene dekker den situasjonen at det er foretatt flere handlinger som hver for seg ikke betraktes som så straffverdige at de berettiger å bruke den aktuelle etterforskningsmetoden. I tillegg kommer at det er et særlig behov for å kunne ta i bruk ekstraordinære etterforskningsmetoder ved organisert kriminalitet. ... Departementet foreslår på denne bakgrunnen at forhøyelse av maksimumsstraffen ved organisert kriminalitet får anvendelse i forhold til bruken av ekstraordinære etterforskningsmetoder og andre tvangsmidler.”*⁶⁷ Dette standpunkt opprettholdes også etter høringsrunden, med den begrunnelse at *”Etter departementets syn er en slik utvidelse både forsvarlig og hensiktsmessig...”*⁶⁸

Det er flere bestemmelser i straffeprosessloven som hjemler bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder. I forhold til straffeloven § 60 a forutsetter det at den kommer til anvendelse, samt at vilkårene i den aktuelle straffeprosessuelle regel er oppfylt. Som et eksempel på en straffeprosessuell regel som da kan komme til anvendelse, kan straffeprosessloven § 200 a om hemmelig ransaking nevnes. Bestemmelsen forutsetter en

⁶⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 41.

⁶⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 50.

strafferamme på 10 års fengsel eller mer, eller at forholdet rammes av de straffebud som uttrykkelig er oppregnet i bestemmelsen. Videre kan straffeprosessloven §§ 202 b og 202 c om teknisk sporing trekkes frem som eksempler. Bestemmelsene krever henholdsvis en strafferamme på 5 og 10 års fengsel eller mer, eller at handlingen faller innunder et av de lovbud bestemmelsene nevner. Likedan er straffeprosessloven § 216 a om kommunikasjonsavlytting et eksempel. Etter bestemmelsen kreves det en strafferamme på 10 års fengsel eller mer, eller at forholdet rammes av de straffebud som uttømmende er angitt i bestemmelsen. Dertil er også straffeprosessloven § 216 b om annen kommunikasjonskontroll et eksempel. Det følger av bestemmelsen at det kreves en strafferamme på 5 års fengsel eller mer, med mindre forholdet faller innunder de straffebud bestemmelsen nevner.

Den praktiske konsekvens av at straffeloven § 60 a kommer til anvendelse, er at det kan tas i bruk etterforskningsmetoder som det ellers ikke hadde vært grunnlag for. Dette fordi strafferammen i det straffebud som er overtrådt ellers ikke hadde vært høy nok. Alkoholloven § 10-1 tredje ledd er her et eksempel. Bestemmelsen gjelder blant annet ulovlig innførsel av meget betydelig kvantum alkoholholdig drikk, og strafferammen er ”fengsel inntil 6 år”. Dersom den ulovlige innførselen av alkohol blir satt i sammenheng med organisert kriminalitet, vil politiet for eksempel kunne igangsette teknisk sporing, hemmelig ransaking og kommunikasjonsavlytting etter henholdsvis straffeprosessloven §§ 202 c, 200 a og 216 a, såfremt de andre vilkårene i bestemmelsene er oppfylt. Dette som følge av at strafferammen øker til det dobbelte, til 12 år, slik at kravet om ”straff av fengsel i 10 år eller mer” i de nevnte bestemmelser er oppfylt.

Det kan i enkelte tilfeller fremstå som urimelig at bruk av straffeloven § 60 a skal kunne føre til slike inngripende tiltak, særlig sett i forhold til den opprinnelige strafferammen. Men med utgangspunkt i alkoholloven § 10-1 tredje ledd sammenholdt med straffeloven § 60 a, er det likevel grunn til å anta at det i dette tilfellet ikke er så urimelig likevel. Illustrerende vil her Prosjekt Catch sine uttalelser i høringsrunden være. Prosjekt Catch uttaler at ”...*Det er for eksempel et paradoks at man i Norge i dag kan drive*

*kommunikasjonskontroll mot en person som omsetter noen gram med heroin, men samtidig er avskåret fra å avlytte telefonen til den samme personen når han smugler millioner av liter 96 % sprit til Norge, driver omfattende menneskesmugling eller aktivt planlegger og forbereder væpnet ran i mangemillionersklassen.”*⁶⁹ Derimot kan det spørres om det ikke er urimelig at de samme tiltak kan iverksettes ved organisert grovt tyveri, jf. straffeloven §§ 258 og 60 a. Det er nærliggende å anta at straffverdigheten kan bli oppfattet som større ved ulovlig organisert innførsel av betydelig mengde alkohol enn ved organiserte grove tyverier. Likedan vil det kunne virke meget inngripende og uforholdsmessig sett i forhold til straffverdigheten, at teknisk sporing og kommunikasjonskontroll etter henholdsvis straffeprosessloven §§ 202 b og 216 b kan tas i bruk ved organiserte tyverier etter straffeloven § 257 sammenholdt med § 60 a. Strafferammen for tyveri etter straffeloven § 257 er 3 år, slik at den ved anvendelsen av straffeloven § 60 a vil bli 6 år og dermed oppfylle kravet om ”straff av fengsel i 5 år eller mer”, jf. straffeprosessloven §§ 202 b og 216 b. I tillegg kan det innvendes at en del av disse etterforskningsmetodene ikke bare griper inn i den mistenktes privatliv. For eksempel vil kommunikasjonsavlytting etter straffeprosessloven § 216 a også berøre den mistenktes samtalepartnere, også de som ikke har noe med det aktuelle straffbare forholdet å gjøre. Dermed kan det også av den grunn virke urimelig å ta i bruk ekstraordinære etterforskningsmetoder som følge av at strafferammen øker ved anvendelsen av straffeloven § 60 a.

6.4 Hvilken betydning har straffeloven § 60 a i forhold til lovbestemmelser som selv nevner ”organisert kriminalitet” som et straffskjerpelsesmoment?

Enkelte lovbestemmelser nevner selv organisert kriminalitet som et straffskjerpende moment, se ovenfor under punkt 3.4. Dette er bestemmelser hvor det enten kommer til uttrykk i selve lovteksten, eller hvor organisert kriminalitet i forarbeidene er brukt som begrunnelse for en økning av strafferammen. Under lovforslagsarbeidet med straffeloven § 60 a ble det i den forbindelse uttalt at ”...*Dette momentet vil da være hensyntatt ved fastsettelsen av den ordinære strafferammen. Noen ytterligere heving av strafferammen vil*

⁶⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 44.

ikke være påkrevet. Det er et spørsmål om disse straffebudene bør endres, slik at det straffskjerpene ved at handlingen har skjedd organisert, ikke reguleres i straffebudet selv, men bare omfattes av en ny § 60 a. ... Departementet ber om høringsinstansenes syn.”⁷⁰

Både straffeloven § 132 a fjerde ledd og utlendingsloven § 47 fjerde ledd bokstav a er bestemmelser som, i selve lovteksten, tillegger organisert kriminalitet vekt som straffskjerpene moment. Det fremkommer av straffeloven § 132 a fjerde ledd tredje punktum at det ved vurderingen av om det foreligger særdeles skjerpene omstendigheter skal legges vekt på ”om overtredelsen...er begått...av flere i fellesskap eller har et systematisk eller organisert preg.” I utlendingsloven fremgår det at det er straffbart å drive med ”organisert ulovlig virksomhet med sikte på å hjelpe utlendinger til å reise inn i riket eller til annen stat...”.

Etter at høringsinstansene hadde uttalt seg kom departementet til at ”*Selv om det innføres en egen straffskjerpingsregel for organisert kriminalitet, foreslår departementet å beholde utlendingsloven § 47 fjerde ledd om organisert ulovlig innvandring.*”, og begrunner det med at ”*Bestemmelsen kan ikke uten videre sløyfes under henvisning til tredje ledd, som har et noe snevrere anvendelsesområde. Mens fjerde ledd er generell, er tredje ledd geografisk avgrenset til den som hjelper utlending til ulovlig opphold eller innreise til Norge eller land som deltar i Schengensamarbeidet.*”⁷¹

Dermed må det stilles spørsmål om hvilken betydning straffeloven § 60 a har i forhold til utlendingsloven. Med utgangspunkt i lovgivers uttalelser må det antas at utlendingsloven § 47 tredje og fjerde ledd må sees i sammenheng. Bestemmelsens fjerde ledd dekker de samme tilfeller som tredje ledd, og det ser ut til at fjerde ledd kommer til anvendelse i stedet for tredje ledd når virksomheten er organisert. Videre påpekes det at strafferammen etter tredje ledd er ”...fengsel inntil tre år”, mens strafferammen etter fjerde ledd er ”...fengsel inntil seks år”. Dermed må det også nevnes at det i forbindelse med lovforslaget

⁷⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 40.

⁷¹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 53.

til straffeloven § 60 a ble fremmet forslag om å heve strafferammen i fjerde ledd fra fem til seks års fengsel, med den begrunnelse at *”Dermed unngår man at straffebudet gir anvisning på en mildere strafferamme enn det som ville følge av å anvende § 47 tredje ledd i sammenheng med ny § 60 a.”*⁷² Det er nærliggende å tolke lovgiver dit hen at det i de tilfeller som dreier seg om ”organisert ulovlig virksomhet”, i saker som gjelder innenfor tredje ledds geografiske anvendelsesområde, er utelukket å bruke straffeloven § 60 a i tillegg til utlendingsloven § 47 fjerde ledd. Det samme må også gjelde for ”organisert ulovlig virksomhet” som dekkes av utlendingslovens fjerde ledd, men som faller utenfor tredje ledd. Dette som følge av at straffverdigheten ikke øker, men vil være den samme i begge tilfeller, uavhengig av geografisk virkeområde. I tillegg vil det være sterkt urimelig om straffen skal kunne skjerpes i to omganger når straffskjerpelsesmomentet er det samme.

Når det gjelder straffeloven § 132 a uttales det i forarbeidene at *”Departementet går ikke inn for å gjøre endringer i straffeloven § 132 a fjerde ledd tredje punktum, selv om det nevnes særskilt som straffskjerpene moment at handlingen har ”et systematisk eller organisert preg”. En handling kan ha et slikt preg uten at det foreligger noen tilknytning til en organisert gruppe, jf. utkastet til ny § 60 a annet ledd. Departementet går derfor inn for at bestemmelsen videreføres med sin nåværende ordlyd.”*⁷³ Dermed må det reises spørsmål om hvilken betydning straffeloven § 60 a har i forhold til straffeloven § 132 a, kan den brukes ved siden av eller i tillegg til § 132 a? Straffeloven § 60 a kan i visse tilfeller brukes sammen med straffeloven § 132 a. Det fremkommer av forarbeidene, men *”En forutsetning for at straffalternativet i § 132 a fjerde ledd annet (tredje) punktum kan anvendes ved siden av § 60 a, er at det foreligger andre særdeles skjerpene omstendigheter enn at handlingen har tilknytning til en organisert kriminell gruppe.”*⁷⁴ Følgelig kan for eksempel straffeloven § 60 a benyttes i tillegg til straffeloven § 132 a fjerde ledd tredje punktum,

⁷² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 53.

⁷³ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 53.

⁷⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 53.

dersom begrunnelsen for straffskjerpelse etter bestemmelsen er at ”overtredelsen har voldt fare for noens liv eller helbred”.

Alkoholloven § 10-1, tolloven § 66 og våpenloven § 33 er alle bestemmelser hvor organisert kriminalitet har vært motivet for en økning i strafferammen i den enkelte bestemmelse. Videre har ikke dette motivet kommet til uttrykk i selve lovteksten, men fremgår av forarbeidene til de forskjellige endringsforslagene. I forbindelse med utarbeidelsen av straffeloven § 60 a uttales det i forarbeidene at *”Departementet foreslår heller ingen endringer i de bestemmelsene i særlovgivningen hvor strafferammen er skjerpet av hensynet til behovet for strengere strafferammer for organisert kriminalitet, uten at dette har kommet til uttrykk i ordlyden.”*⁷⁵ Også her blir det spørsmål om straffeloven § 60 a kan benyttes sammen med disse bestemmelsene. Det følger av forarbeidene at straffeloven § 60 a kan benyttes sammen med disse bestemmelsene dersom den organiserte kriminaliteten ikke er det avgjørende momentet for å skjerpe straffen. Følgelig må det foreligge andre momenter som taler for at det foreligger særdeles skjerpene omstendigheter. Dermed vil det avgjørende være at ett og samme faktiske forhold ikke kan føre til straffskjerpelse to ganger.

I forhold til straffeloven § 60 a står straffeloven § 162, om narkotikaforbrytelser, i en særstilling. I forarbeidene uttales det at *”Når det gjelder straffeloven § 162 om narkotikaforbrytelser, legger departementet til grunn at det normalt ikke vil være anledning til å skjerpe strafferammen som følge av ny § 60 a.”* Dette begrunnes med at dersom virksomheten er organisert, vil det være et moment ved den grovhetsvurdering som følger av straffeloven § 162 annet ledd. Etter straffeloven § 162 tredje ledd forhøyes strafferammen til 21 års fengsel dersom det foreligger særdeles skjerpene omstendigheter. I den forbindelse uttales det at *”I Ot.prp. nr 23 (1983-84) s. 29 uttales det at dette straffalternativet primært tar sikte på tilfeller hvor man skulle ’komme over en av de*

⁷⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 53.

virkelig store bakmenn bak narkotikaomsetningen'. Noen ytterligere straffskjerpelse etter en ny § 60 a vil derfor sjelden være aktuelt når det gjelder narkotikaforbrytelser."⁷⁶

Dette utgangspunktet har Høyesterett modifisert. Det følger av den såkalte Battery-kjennelsen, se ovenfor under punkt 6.1.2, hvor Høyesterett i forhold til de nevnte uttalelser i forarbeidene uttaler at *"Etter min oppfatning må straffeloven § 60 a forstås slik at det ved straffutmålingen skal legges vekt på hvorvidt det straffbare forhold er utøvd som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe. Hvorvidt det er behov for å skjerpe straffnivået i forhold til tidligere praksis, avhenger av hvilken rolle vedkommende har, og hvor langt organiseringsmomentet er tillagt vekt i de tidligere avgjørelser som benyttes som sammenligningsgrunnlag."* Videre uttaler Høyesterett at *"Selv om det er en forutsetning for å drive med innførsel og omsetning av narkotika at man har kriminelle kontakter, må den omstendighet at domfelte har ledet et organisert kriminelt nettverk, tillegges vesentlig vekt i skjerpende retning."* Sees de to uttalelsene i sammenheng innebærer det at straffeloven § 60 a vil føre til straffskjerpelse i narkotikasaker etter straffeloven § 162 annet og tredje ledd, selv om organisert kriminalitet er et straffskjerpende moment som følger av forarbeidene. Men det må påpekes at det bare er tilfelle dersom, for eksempel, tiltaltes rolle og organiseringsmomentet ikke er vektlagt eller forelå i tidligere rettspraksis.⁷⁷

Ytterligere skal det nevnes at straffeloven § 60 a ikke kan anvendes ved siden av straffeloven § 162 c om inngåelse av forbund om å begå en handling "som skal begås som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe". Også dette må kunne begrunnes med at det vil være sterkt urimelig om samme moment skal kunne føre til straffskjerpelse to ganger.

⁷⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 40.

⁷⁷ Internt skriv, Det nasjonale statsadvokatembetet, 26. mars 2007, av Statsadvokat Jan F. Glent.

6.5 Straffeloven § 60 a i forhold til straffeloven §§ 61 og 62

Straffeloven § 60 a kan brukes sammen med straffeloven §§ 61 og 62, om gjentakelse og konkurrens, slik at strafferammen for en lovovertrødelse vil bli doblet to ganger. Ved utarbeidelsen av lovforslaget til straffeloven § 60 a gikk Riksadvokaten imot å innføre en generell straffskjerpelsesregel som straffeloven § 60 a, og uttalte i den forbindelse blant annet at *”En dobling av strafferammene er dyptgripende, særlig når en ser dette i sammenheng med at §§ 60 a og 62 etter forslaget skal anvendes i konkurrens, slik at strafferammen dobles to ganger hvis det er begått to eller flere handlinger som ledd i organisert kriminalitet.”*⁷⁸

For å illustrere at dette kan være ”dyptgripende” kan det tas utgangspunkt i to tilfeller av ran utført som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, jf. straffeloven § 267 sammenholdt med § 60 a. Etter straffeloven § 268 første ledd er strafferammen ”fengsel inntil 5 år”. Som følge av at både straffeloven §§ 60 a og 62 kommer til anvendelse, vil strafferammen først øke til 10 år for deretter å dobles ytterligere til 20 år. Dermed skal det påpekes at bruken av reglene sammen får størst effekt på de mindre alvorlige overtrødelsene. Dette fordi det etter straffeloven § 17 bokstav a ikke kan idømmes høyere straff enn fengsel i inntil 20 år i de saker der straffeloven §§ 60 a og 62 anvendes, med mindre annet følger av straffeloven § 17 første ledd bokstav b. Følgelig blir ikke effekten like stor dersom både straffeloven §§ 60 a og 62 anvendes i sak hvor det er begått to organiserte grove ran. Det følger av straffeloven § 268 annet ledd at straffen, dersom regelen i straffeloven § 17 bokstav a ikke hadde vært gjeldende, ville ha blitt fengsel inntil 34 år.

Til tross for Riksadvokatens innvendinger og det faktum at bestemmelsene når de anvendes sammen kan være inngripende, valgte lovgiver å gå inn for at straffeloven § 60 a kan brukes sammen med straffeloven §§ 61 og 62. I forarbeidene begrunnes det med at *”Departementet er enig med de høringsinstanser som har anført at strafferammene i noen*

⁷⁸ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 45.

tilfeller kan bli urimelig høye, dersom de ved siden av ny § 60 a også forhøyes som følge av konkurrens (dvs. når flere lovbrudd pådømmes samtidig, jf. § 62) og ved gjentakelse (utkast til ny § 61). Departementet har vurdert om det bør innføres en begrensning i adgangen til å bruke slike straffskjerpinger ved siden av hverandre, men har vanskelig for å se at en straffskjerpelse på grunnlag av at virksomheten har skjedd organisert skal vurderes annerledes i denne forbindelse enn om strafferammen opprinnelig er hevet på grunnlag av andre særdeles skjerpene omstendigheter.”⁷⁹

Derimot har lovgiver gått bort fra dette i forbindelse med forslaget til den nye straffeloven, og uttaler at ”...Departementet foreslår etter dette å videreføre straffskjerpene siderammer for organisert kriminalitet, konkurrens og gjentakelse, men ikke på samme nivå. Adgangen til å kumulere flere straffskjerpene siderammer bør ikke videreføres...”⁸⁰

6.6 Rettsmidler, anke

Som følge av at straffeloven § 60 a dobler strafferammen i det straffebud som er overtrådt, vil mange av de sakene hvor straffeloven § 60 a kommer til anvendelse få en strafferamme på over seks års fengsel. Dette innebærer at sakene blir gjenstand for direkte anke etter straffeprosessloven § 321 tredje ledd, samt at de i utgangspunktet skal behandles med lagrette dersom det ankes over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, jf. straffeprosessloven § 352 første ledd.

Under høringsrunden ble det anført at dette var uheldig, da det kunne medføre økt saksbehandlingstid. Lovgiver var enig i dette, og gikk inn for å innføre et unntak for straffeloven § 60 a i straffeprosessloven § 352. Det følger av straffeprosessloven § 352 tredje ledd at ”Forhøyelse av maksimumsstraffen på grunn av gjentakelse, sammenstøt av forbrytelser eller anvendelsen av straffeloven § 60 a eller § 232 kommer ikke i betraktning.” Dermed vil et grovt organisert tyveri etter straffeloven § 258 sammenholdt

⁷⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 51-52.

⁸⁰ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 154.

med § 60 a kvalifisere til en direkte anke til lagmannsretten. Dette som følge av at strafferammen øker til 12 år, mens det etter straffeprosessloven § 321 tredje ledd er krav om "fengsel i mer enn 6 år". Derimot vil ikke lagmannsretten bli satt med lagrette, som følge av bestemmelsen i straffeprosessloven § 352 tredje ledd.

7 Litteraturliste

7.1 Lovregister

- 1902 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10
- § 17, 1. ledd bokstav a og b
 - § 60 a
 - § 61
 - § 62
 - § 132 a, 4. ledd 3 punktum
 - § 162
 - § 162 c
 - § 257
 - § 258
 - § 267
 - § 268, 1. og 2. ledd
 - § 270
 - § 271
- 1961 Lov om skytevåpen og ammunisjon m.v.(våpenloven) av 9. juni 1961 nr. 1
- § 33
- 1966 Lov om toll (tolloven) av 10. juni 1966 nr. 5
- § 66

- 1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25
- § 65 nr 1
 - § 66
 - § 67
 - § 76, 3. ledd
 - § 200 a
 - § 202 b
 - § 202 c
 - § 216 a
 - § 216 b
 - § 321, 3. ledd
 - § 352, 1. og 3. ledd
- 1988 Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 24. juni.1988 nr. 64
- § 47, 4. ledd bokstav a, jf. 3. ledd
- 1989 Lov om omsetning av alkoholholdig drikk mv.(alkoholloven) av 2. juni 1989 nr. 27
- § 10-1

7.2 Lovforarbeider

Ot. prp. nr. 62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

Innst. O. nr. 118 (2002-2003)

Ot. prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)

7.3 Folkerettslige kilder

- FN konvensjonen United Nations Convention against Transnational Organized Crime
Norsk tittel: De Forente Nasjoners konvensjon mot
grenseoverskridende organisert kriminalitet
Artikkel 2 bokstav a, b og c
Artikkel 5 nr. 1 bokstav a
- EUs fellesaksjon 98/733/RIA: Fælles aksjon af 21. december 1998 vedtaget af Rådet
på grundlag af artikel K.3 i traktaten om Den Europæiske Union,
om at gøre det strafbart at deltage i en kriminel organisation i Den
Europæiske Unions medlemsstater,
EF – Tidende nr. L 351 af 29/12/1998 s. 0001 – 0003
Artikkel 1
- EUs handlingsplan Handlingsplan til bekæmpelse af organiseret kriminalitet (vedtaget af
Rådet den 28. april 1997),
EF – Tidende nr. C 251 af 15/08/1997 s. 0001-0016
- EUs definisjon av organisert kriminalitet; *Prosjekt organisert kriminalitet*,
Politidirektoratet 2005, Seksjon for analyse og forebygging, Publikasjon nr. 6/2005

7.4 Litteratur

Hov, Jo. *Rettergang II Straffeprosess*. 1999

Johansen, Per Ole. *Nettverk i gråsonen: et perspektiv på organisert kriminalitet*. Oslo, 1996

Larsson, Paul. *Organisert og økonomisk kriminalitet - myter og realiteter*.
(artikkelsamling), Redaktører: Paul Larsson og Trond Myklebust. Oslo, 2004

POD publikasjon. *Prosjekt Organisert kriminalitet*. Politidirektoratet 2005, Seksjon for analyse og forebygging, Publikasjon nr. 6 / 2005

POD publikasjon 2007/01. *Tendenser i kriminaliteten – utfordringer i Norge i 2007-2009*. Politidirektoratet, januar 2007, Seksjon for analyse og forebygging

Statsadvokat Glent, Jan F. Internt skriv; *Viktig avgjørelse fra Høyesterett vedrørende strl. § 60 a i narkotikasaker - straffeutmåling*. Det nasjonale statsadvokatembetet, 26. mars 2007

7.5 Artikler

Libell, Henrik Pryser. *Gudfaren er død – nettverkene lever*. I: Juristkontakt nr. 2 - 2007. Årg. 41, s. 24 - 30

7.6 Rundskriv

Riksadvokaten. *Rundskriv nr. 4/2004: Generelle retningslinjer for tildeling av påtalekompetanse i medhold av straffeprosessloven § 67 tredje ledd annet punktum og for plikt til å forelegge enkelte sakstyper for statsadvokatene mv.*

III. Sakstyper innenfor området for utvidet påtalekompetanse for politiet som skal forelegges statsadvokatene for avgjørelse av tiltalespørsmålet,

1. Seksårssaker som følge av anvendelse av straffeloven § 60 a i konkurrans

7.7 Elektroniske dokumenter

Wikipedia nettleksikon:

Tilgang: http://no.wikipedia.org/wiki/Gruppe_%28psykologi%29 (28.02.07).

To av vedleggene under punkt 8 er hentet fra internett:

EUs fellesaksjon:

Tilgang: EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31998F0733:DA:HTML> (18.04.07)

EUs handlingsplan:

Tilgang: EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:51997XG0815:DA:HTML> (18.04.07)

FN konvensjonen som vedlegg, er scannet og overført fra Ot.prp.nr 62 (2003-2004) s. 106-143

7.8 Domsregister

Rt. 1998 s. 1673

Rt. 2002 s. 160

Rt. 2006 s. 111

Rt. 2006 s. 120

Rt 2006 s. 699

HR - 2007 - 00498 - A

LB - 2005 - 36412

LB - 2006 - 156361

LF - 2005 - 948

LF - 2006 - 70384

LG - 2006 – 95848

Gulating lagmannsrett, saksnummer: 06-064391AST-GULA/AVD (Nokassaken)

Borgarting lagmannsretts kjennelse av den 9.1. 2007, saksnummer: 06-176719AST-BORG/04

TSARP - 2006 - 62711

TSTVG - 2004 - 100233

TOSLO - 2005 - 174249

TOSLO - 2005 - 184533